



CONTRAST

**De Code Culturele
Diversiteit en de
rituele slacht**

**Leren leven met verschil
Westerse smaak steeds
meer onder druk**

**Marcel Pinas: 'Kunst is
groter dan het belang
van de kunstenaar'**

THEMA

Kunst

**De botte bijl van Halbe Zijlstra
Bezuinigingen op de kunsten**



Adverteren in *Contrast*?

Bel nu met
Robert Verheij 030-6920677
Of mail rverheij@virtumedia.nl

/ COLOFON /

Contrast

Maandelijks Tijdschrift over diversiteit, is een uitgave van Uitgeverij Van Gennep Tijdschriften BV, Amsterdam. Jaargang, 18, juli 2011

Redactieadres

Uitgever Contrast Magazine
Luttik Oudorp 108
1811 MZ Alkmaar
Tel.: 072 5123894

Hoofredactie

Michèle Jacobs, Patricia Meijer

Beeldredactie

Maarten Tromp

Eindredactie

Shulamith Bamberger, Maarten van der Werf

Aan dit nummer werkten mee: Goran Baba Ali, Hassan Bahara, Tanja Fraai, Özkan Gölpinar, Fouad el Haji, Jan Dirk Snel, Rob Boonzajer Flaes, Saban Ol, Carla Tjon, Bart Top, Ibrahim Selman, Pinar Bakirhan, Liza Titawano, Wim Manuhutu, Patrick Pouw, Trudeke Sillevius Smitt, Marianne Verkade, Nathalie van der Waart

Beeld

Archief Museum Maluku, Artlease Collectie, Raul Balai, Merlijn Doomernik, Farhad, Beto Figueiroa, Antonio Jose Guzman, Abdulaye Armin Kane, Natasja Kensmil, Jean van Lingen, T. Martinus, Sandim Mendes, Fleur Ouwerkerk, Ahmet Polat, Ruud Pos, Julia Solis, Mike van den Toorn, Maarten Tromp, Vlasblom Art & Projects

Coverfoto Fleur Ouwerkerk, Self portrait, 2009

Vormgeving Luke van Veen www.lukevanveen.nl

Illustraties El Bastardo /// Art & Illustration

elbastardo.tumblr.com

Farhad Foroutanian

Marketing Patricia Meijer

patricia@vangennep-tijdschriften.nl

Advertenties

Virtumedia, Robert Verheij, rverheij@virtumedia.nl

Drukker Balmedia

Abonnementenadministratie

Van Gennep Tijdschriften BV
Nieuwezijds Voorburgwal 330 1012 RW Amsterdam
admin@vangennep-tijdschriften.nl

Opzeggingen: schriftelijk uiterlijk een maand voor afloop van de abonnementsperiode. Bij niet tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch met een jaar verlengd.

ISSN 1380 5010

Auteursrechten voorbehouden. Behoudens de door de wet ingestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veevoudigd en/of openbaar gemaakt zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Prijzen jaarabonnement

Instellingen €117,- particulieren €55,- en studenten €39,-. Alle prijzen zijn inclusief BTW en verzendkosten.

Prijswijzigingen voorbehouden. Bij betaling met automatische incasso €2,- korting.

Schrijven of illustreren voor Contrast?

Contrast magazine heeft regelmatig plaats voor nieuw talent. Mail ons je CV en recent werk.

contrast@vangennep-tijdschriften.nl

/ INHOUD /



07 Zwarte toga, wit gezicht
Rechtspraak wil meer alloctonen

09 Halbe, Hero van de PVV
Bezuiningen op de kunsten

11 De bezuinigingen begraven ons
koloniale verleden

13 Schrijver Clark Accord
plaatste Suriname op de
wereldliteratuurlijst.

14 De Code Culturele Diversiteit

20 Het ongenoemde woord

22 Leren leven met verschil

27 'Kunst is groter dan het belang
van de kunstenaar.' Een interview
met Marcel Pinas

30 Vechten tegen de hokjesgeest.
In gesprek met Ahmet Polat

31 'Ik laat me de kaas niet van
het brood eten'. Interview
met Heidi Labato

34 Verdoemd om exotisch te zijn
'Culturele diversiteit' wordt weer
zo'n etiket dat meer stigmatiseert
dan verwelkomt

38 Vreemdeling in het land van
zijn vader. Interview met
Greta Riemersma

40 Who's hot in the arts

/ RUBRIEKEN /

04 VAN DE REDACTIE

04 HIER & NU

06 VISIES

19 COLUMN Fouad el Haji

39 TV tips

39 Boeken

42 Cultuur & Zakenagenda

van de redactie

Met een tongkus van een kwal, daarmee vergeleek theatermaker Norman de Palm het kunstbeleid voor nieuwe Nederlanders twintig jaar geleden. In *Het Parool* van destijds nam de oprichter van het Cosmic Theater en de eerste allochtoon in de Raad voor Cultuur geen blad voor de mond. 'Nederland pretendeert fairplay, maar zodra men werkelijk geld en macht moet delen, geeft men niet thuis...' Anno 2011 heeft De Palm nog steeds een punt. De Nederlandse Kunstwereld is te "wit" en is nog steeds een gesloten bolwerk, ondanks initiatieven als Kosmopolis, Podium Mozaiek of het LiteFestival; nog steeds worden toonaangevende kunstenaars uit het Midden-Oosten, Afrika of China weggestopt in zijstegen van achterbuurten, in plaats van dat zij in 's lands grootste musea exposeren.

Wat is dat toch? Waarom zijn Nederlandse conservatoren zo bang? Özkan Gölpinar meent dat het, ondanks het beleid van de afgelopen jaren, voortkomt uit gebrek aan kennis bij fondsen en andere cultuurmakers. De Code Culturele Diversiteit', die onlangs werd gepresenteerd, zal daarin geen verandering brengen, zegt Rob Boonzajer Flaes. Het is een te vrijblijvend document.

Ook staatssecretaris van Cultuur Halbe Zijlstra heeft aangegeven dat er geen ruimte meer zal zijn voor specifieke initiatieven op het gebied van culturele diversiteit. Het kabinet vindt dit een taak van instellingen zelf.

Nu de politiek zo beknipt op "linkse hobby's" moeten cultuurmakers meer dan ooit hun stem laten horen. Maar wie zijn die cultuurmakers? En hoe denken zij over hun rol in de kunst? Welke rol speelt de culturele achtergrond van kunstenaars in hun werk?

Contrast sprak met kunstenaars en cultuurmakers over hun rol in de hedendaagse kunst.

Michèle Jacobs en Patricia Meijer

Wilt u reageren op artikelen in deze Contrast of hebt u een tip? Mail dan naar contrast@vangennep-tijdschriften.nl

DE KALENDER

- 1 juli** Herdenking Slavernijverleden
- 14 juli** Nationaal Feestdag Frankrijk
- 1 augustus** Begin Ramadan
- 13 augustus** Dag van de vrouw Tunesië
- 20 augustus** Dag van de revolutie, Marokko

EN DE WINNAAR IS

Joan Ferrier, directeur van kenniscentrum E-Quality, is benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau vanwege haar verdiensten op het terrein van emancipatie, gezin en diversiteit. Ferrier is dochter van wijlen Johan Ferrier, de eerste president van Suriname.

Vanwege haar inzet op die gebieden werd Joan Ferrier door de Businessclub Etnische Zaken Vrouwen Nederland in 2008 uitgeroepen tot Zwarte Vrouwelijke Manager Nederland. In 2009 werd zij genomineerd voor de Opzij Emancipatieprijs 2009.

OOK STAGE VOOR ILLEGALE JONGEREN

Jongeren die zonder verblijfsvergunning in Nederland wonen hebben niet alleen recht op onderwijs, maar moeten ook stage kunnen lopen. Dat stellen werkgevers en vakbond FNV Jong in een brief aan de Tweede Kamer. Honderden illegale jongeren kunnen nu hun opleiding niet afronden omdat ze geen stage mogen lopen. Het kabinet vindt het op dit moment onnodig dat jongeren zonder verblijfsvergunning stage lopen en daarmee hun opleiding afronden omdat zij toch niet in Nederland mogen werken.

GEEN VERPLICHT NEDERLANDS VOOR IMMIGRANTEN

Immigranten hoeven niet meer verplicht Nederlands te leren, behalve als ze een baan hebben waarvoor dat nodig is, zoals bij contact met patiënten of leerlingen of bij de overheid. Dat staat in het advies dat de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling afgelopen maand heeft gepresenteerd aan minister Gerd Leers voor Immigratie en Asiel. De rode draad in het advies is dat het tijd is om anders aan te kijken tegen mensen uit andere landen die zich in Nederland willen vestigen.

EEN NIEUWE SERIE OVER DE SLAVERNIJ

Vanaf 18 september zendt de NTR twee nieuwe televisieseries uit: *De Slavernij* en *De Slavernij Junior*. Na de succesvolle geschiedenisreeks *De Oorlog* is er nu aandacht voor **het meest verzwegen en omstreden onderdeel van de geschiedenis**: het Nederlandse aandeel in de internationale slavernij. De Slavernij is een vijfdelige serie, gepresenteerd door Daphne Bunschoek en Roué Verveer.

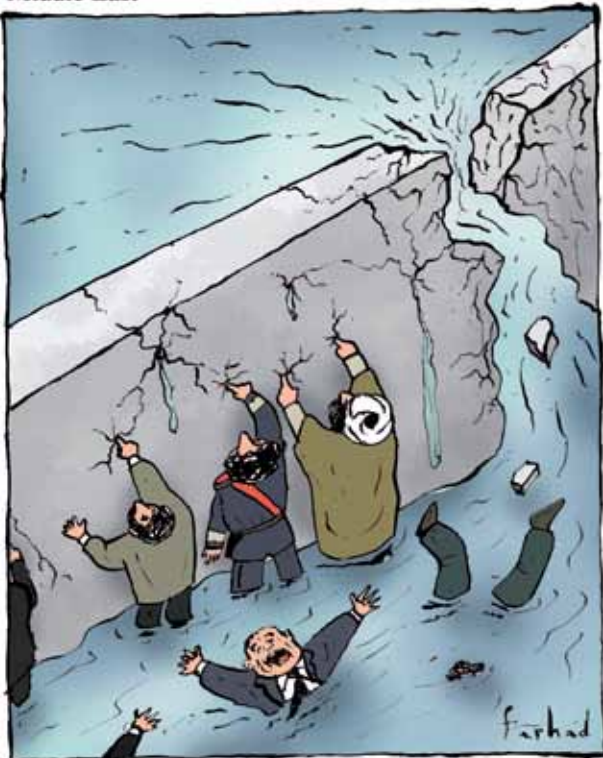
ETNISCHE SEGREGATIE NEEMT TOE

Segregatie langs etnische lijnen neem in Amsterdam nog altijd toe. Dat blijkt uit de participatiemonitor *De Staat van de Stad VI* en de *Diversiteits- en Integratiemonitor 2010*, uitgevoerd door onderzoeksbureau O+S. Vooral buiten de ring A10 is er sprake van een toename van het aandeel niet-westerse allochtonen. Onder deze groepen is de werkloosheid fors hoger, ligt het opleidingsniveau lager, is er sprake van een slechtere gezondheid, heeft men minder vaak een eigen woning en voelt men zich vaker eenzaam en gediscrimineerd. Ook hebben steeds meer Amsterdammers alleen vrienden uit de eigen etnische groep.

LEGAAT VAN RUIM 3 MILJOEN EURO VOOR MUSEUM VOLKENKUNDE

Museum Volkenkunde is in het bezit gekomen van een bijzondere collectie uit Indonesië. Oud-conservator van het Rijksmuseum Fritz Liefkes (1930-2010) heeft zijn gehele collectie Indonesische voorwerpen aan het museum nagelaten. De collectie bevat onder meer een schat van 100 gouden objecten afkomstig uit verschillende delen van Indonesië.

Middle East



BELGISCH BOERKAVERBOD EEN FEIT

Het boerkaverbod in België komt er definitief. De Senaat kon er nog een stokje voor steken, maar besloot afgelopen maand dat de wet wordt gehandhaafd. De straf voor het dragen van gezichtsversluiserende kleding is een week celstraf en 137,5 euro boete. België telt naar schatting zo'n 250 boerkadraagsters. In tegenstelling tot Frankrijk, waar de wet half april werd ingevoerd, worden personen die vrouwen verplichten een boerka te dragen in België niet bestraft.

FACTSHEET: KUNSTENAARS

In Nederland zijn ongeveer 96.000 mensen werkzaam als kunstenaar. Samen vormen ze 1,2 procent van de beroepsbevolking. Onder de werkzame kunstenaars zitten relatief veel westerse allochtonen (18 procent) en weinig niet-westerse allochtonen (5 procent). Westerse en niet-westerse allochtone kunstenaars zijn vooral goed vertegenwoordigd in dans, theater, literatuur, mode en muziek.

In de niet-gesubsidieerde sector zijn veel meer allochtone kunstenaars werkzaam dan in de gesubsidieerde sector. Weliswaar vindt 90 procent van de 1500 gesubsidieerde cultuurinstellingen diversiteit belangrijk, toch is slechts 20 procent actief op dit terrein. In april van dit jaar is de Code Culturele Diversiteit gepresenteerd die tot doel heeft om diversiteit binnen culturele organisaties structureel te verankeren. Het gaat daarbij om meer diversiteit in programmering, publieksbereik, samenwerkingspartners en personeels-/bestuursbeleid.

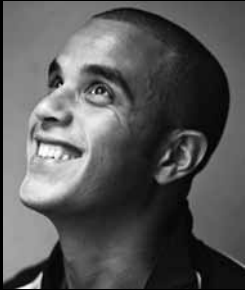
Meer op Republiek Allochtonië
www.republiekallochtonie.nl

'WIJ LEVEN 'T
HEERLIJKST IN ONS
VERST VERLEDEN.'

Charles Edgar de Perron in *Land van Herkomst*

Schooladvies

TEKST Hassan Bahara



Mijn allerbeste vriend Moesie is ervan overtuigd dat zijn schoolcarrière voorspoediger had kunnen verlopen als hij in groep acht niet zo'n onverbeterlijke racist van een onderwijzer had getroffen.

'Ik was slim, ik had zo'n eh, fotografisch geheugen.'

Een selectief fotografisch geheugen misschien. Hij kan zich de exacte score van zijn Cito-toets niet meer herinneren, maar hij weet zeker dat het lang niet zo slecht was dat het een schooladvies voor het lager technisch onderwijs zou rechtvaardigen.

'Die leraar dacht: laat die Turkjes en Marokkaantjes leren hoe ze een defecte auto moeten repareren, meer kunnen die hersenen van ze niet verwerken. Hebben ze nog wat aan als ze later oprotten naar het gat waar ze thuishoren.'

Het is een narratief dat al jaren meegaat: bevooroordeelde onderwijzers onderschatten stelselmatig het kunnen van hun allochtone pupillen en loodsen hen het lager onderwijs in, waar ambities verwelken nog voordat ze de kans hebben gekregen om te bloeien.

Een correctie op dit hardnekkig beeld biedt het onderwijsinstituut ITS (Radboud Universiteit Nijmegen), dat in een recent onderzoeksrapport met een tegengesteld verhaal komt. De vermeende onderschatting van allochtone leerlingen is een mythe. Studie onder de leerlingen van ruim vierhonderd basisscholen toont aan dat dit niet aan de orde is.

'Misschien,' zegt Moesie, 'maar toen ik op de basisschool zat, werd je behandeld alsof je eerder in een streng opvoedkamp thuishoorde dan op een school. De middelbare school was nog erger. Denk aan een dierentuin waar de beesten op hol zijn geslagen en waar de opzichters ondertussen in de kantine rustig een kopje koffie drinken en een sigaretje roken, omdat het ze toch niks kan schelen wat er van die beesten wordt - dat was nou mijn middelbareschooltijd.'

We worden het er uiteindelijk over eens dat er vast een hoop leerkrachten zijn geweest, en nog steeds zijn, die er onderwijsopvattingen op na houden die onvoordelig kunnen uitpakken voor allochtone leerlingen, maar dat hun aantal niet zo groot kan zijn, dat enkel en alleen zij verantwoordelijk zijn voor de slechte onderwijsresultaten van deze leerlingen.

'Je weet hoe het is, Hassan,' zegt Moesie, 'je woont met elf mensen in een klein krot, je hebt geen eigen kamer waar je lekker rustig je huiswerk kunt maken, je zusjes en broertjes janken de hele dag door en je vader kan je niet helpen met de rekenopdrachten voor wiskunde, want hij heeft zelf nog nooit een school van binnen gezien. Kijk je uit het raam, dan zie je je buurjongens voetballen in plaats van huiswerk maken. Zij denken: fuck it, waarom zou ik met school bezig zijn als thuis niemand mijn schoolprestaties controleert?'

Moesie brak zijn technische opleiding voortijdig af. Het belang van onderwijs daagde hem pas veel later, toen hem duidelijk werd dat de maatschappelijke ladder beter te beklimmen was met een paar schooldiploma's op zak.

'Ik had een fabrieksdirecteur kunnen zijn, of een chirurg die mismakke kindertjes oplapt - als er toen maar iemand was die mij elke dag aan mijn oor naar school had gesleurd.'

De clichéboeman - de racist - komt niet meer terug in zijn klaagzang. Wat nu nog bitter kan stemmen is de tragedie van gemiste kansen, het onrecht om geboren te zijn in een milieu waar het belang van het onderwijs niet altijd even goed werd ingezien.

'Als ik een schoolgaande zoon heb,' zegt Moesie, 'dan sluit ik 'm elke avond op in zijn kamer en laat 'm er pas uit als hij klaar is met zijn huiswerk. En ik neem 'm mee naar al die plekken waar ik kloterige rotbaantjes had, en dan zeg ik tegen hem wat mijn vader ook altijd tegen mij zei: "Zoon, probeer meer te bereiken dan ik bereikt heb."''

// **Hassan Bahara**
Publicist voor o.a. *NRC Handelsblad* en *De Groene Amsterdammer*. In 2006 verscheen zijn roman *Een verhaal uit de stad Damsko* (Van Gennep). *Ik, Driss, het verhaal van een gastarbeider* schreef hij samen met Asis Aynan, onder het pseudoniem Driss Tafersiti (Uitgeverij Atlas, 2010). Deze column verscheen eerder in *NRC Handelsblad*

Zwarte toga, wit gezicht

De rechterlijke macht wil graag meer allochtonen in zijn gelederen. Maar die staan niet te springen. Taal is niet de enige barrière. ‘Ik zou die autoriteit niet willen uitstralen.’

TEKST Trudeke Sillevs Smit

Nooit een donker gezicht achter die tafel, dat ziet er raar uit.’ Aan het woord is Ruud Winter, een van de weinige uitzonderingen op de regel dat Nederlandse rechters wit zijn. Winter, geboren uit een Surinaamse vader en een Nederlandse moeder, is President van het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Een autoriteit binnen de rechtspraak dus, die op een mei-avond in Amsterdam bij de Marokkaans-Nederlandse netwerkorganisatie TANS een praatje houdt. Onderwerp: diversiteit in de rechterlijke macht. Toehoorders: zo’n vijftig Marokkaanse studenten.

Aanvankelijk dacht Winter dat er op den duur vanzelf wel meer allochtone rechters zouden komen, maar inmiddels heeft hij zich geschaard achter het huidige beleid om actief naar allochtone rechters op zoek te gaan. Het huidige beeld – maar 2 procent van de rechters is bicultureel – kan zelfs versterkend gaan werken: een wit bolwerk waar je toch niet tussenkomt. En rechters willen graag allochtone collega’s – al realiseren ze zich niet altijd dat die hun cultuur meenemen. Winter: ‘Ik vroeg eens aan een rechter of ze het goed zouden vinden als die allochtone rechter dichterbij je komt staan en harder praat dan anderen. Nee, dát wilde ze niet.’ Met een relativerend lachje: ‘Dan zie je dat men zich niet altijd bewust is wat zo’n keuze kan betekenen.’

Toch schuilt in het feit dat allochtonen af en toe sociale missers begaan in de ogen van autochtonen juist hun kracht, houdt Winter de studenten voor. ‘Nederlanders zijn zich niet bewust van die geheime codes waarnaar ze zich gedragen. Jullie leren twee manieren om naar de dingen te kijken. Je gebruikt de ander als spiegel voor je eigen gedrag. Daardoor leer je jezelf beter kennen, kun je

beter relativeren en word je effectiever. Daarom zijn jullie belangrijk voor de rechtspraak.’

Brug naar de top

Dat veel rechters die laatste opvatting delen blijkt wel uit het feit dat dit jaar meer dan honderd van hen zich opgaven voor ‘Brug naar de Top’. Dit project koppelt multiculturele rechtenstudenten aan mensen uit de rechtspraak om ze door middel van gesprekken of een stage alvast een kijkje in het wereldje te laten nemen. Niet alle rechters die zich hadden opgegeven kregen iemand toegewezen – onder studenten was minder belangstelling dan onder rechters.

Een van de rechters die wel een student mocht begeleiden was Gaby Crince le Roy. ‘Bij de Amsterdamse rechtbank werkt zover ik weet niet één allochtone rechter,’ vertelt ze, ‘terwijl volgens

mij de rechtspraak een afspiegeling moet zijn van de maatschappij. Dat is goed voor de acceptatie van het rechterlijk oordeel, maar ook voor de voorbeeldfunctie. Mensen kunnen dan niet meer zeg-

gen: wij worden altijd gediscrimineerd, de enige plaats voor ons is het verdachtenbankje. Bovendien zou ik ook graag willen weten hoe allochtone collega’s naar zaken kijken.’

Maar voor ‘haar’ studente, de Egyptisch-Nederlandse Daisy Awadalla, is haar allochtone perspectief nu juist een reden om niet voor de rechterlijke macht te kiezen. ‘Ik vond het geweldig dat ik met Gaby mee mocht naar jeugdrechtzittingen die normaal achter gesloten deuren plaatsvinden. Maar ik zou zelf geen rechter willen worden. Ik zou die autoriteit niet willen uitstralen. In Egypte blijven veel mensen zo ver mogelijk uit de buurt van justitie, leger en politie. Dat krijg je als kind van een Egyptenaar toch mee. Ik merk dat dat ook leeft bij allochtonen uit

TAAL IS HET ULTIEME VOERTUIG VAN HET RECHT

// Trudeke
Sillevs Smitt

Jurist en freelance journalist

andere landen. En ik zou het moeilijk vinden onpartijdig te zijn tegenover allochtone verdachten. Er is toch nog steeds discriminatie.' Volgens Awadalla is ook de duur van de opleiding (zes jaar, na de rechtenstudie zelf) een barrière: veel allochtone vrouwen ervaren sociale druk om snel te trouwen en kinderen te krijgen. Een Iraanse rechtenstudente die anoniem wil blijven denkt er hetzelfde over als Awadalla. 'En ik denk dat allochtonen ook minder kans maken: je maakt toch meer foutjes in je Nederlands dan mensen die Nederlands als moedertaal hebben.'

En ja, ook Ruud Winter zegt: 'Taal is het ultieme voertuig van het recht; fijngevoeligheid met taal is voor een rechter essentieel.' Dat betekent echter niet dat je de intelligentie van eerste- en tweedetalers ook op dezelfde manier moet toetsen. Sollicitanten kunnen kiezen voor een multiculturele capaciteitentoets – maar veel allochtonen maken daar geen gebruik van. Daisy Awadalla begrijpt dat wel: 'Je wilt als gelijke worden behandeld, niet als "die allochtoon met een op maat gesneden toets".'

Het Oordeel

Wie door de selectie voor de opleiding heen komt, is nog niet uit de gevarenzone. Dat wordt pijnlijk duidelijk in de VPRO-documentaire *Het Oordeel* van Pieter Fleury, waarin te zien is hoe een jonge raio (rechterlijk ambtenaar in opleiding) van Marokkaanse komaf onderuit gaat. Moeite met de taal, te veel onzorgvuldigheden, te weinig 'stevigheid', vonden haar beoordelaars. De documentaire had niets met diversiteitsbeleid te maken, maar riep wel discussie op: als je meer allochtonen wilt, is het dan wel zo handig om dit te laten zien?

Michiel van Kleef, de hoofdredacteur van het juridische tijdschrift *Mr.*, schreef op de website van het blad: 'De enkele allochtone raio die er is moet als een kasplantje, nee als een couveuse-kindje worden gekoesterd. Die begeleid je zo intensief mogelijk (...) Die houdt je weg van elke vorm van publiciteit totdat je weet dat deze raio succesvol is.' Rosa Jansen, voorzitter van het opleidingsinstituut van de rechterlijke organisatie (SSR) reageerde daarop als volgt: 'Er worden nu eenmaal hoge eisen gesteld aan het zijn van magistraat. En die zijn voor iedereen gelijk.'

Gerben Kor, advocaat en media-adviseur voor juristen, was het met haar eens. Hij vond zelfs dat uit de reactie van Van Kleef 'een kwestieuze visie op

allochtonen' sprak. 'De rechterlijke macht heeft in deze film en door de goedkeuring ervan juist getoond dat zij respect heeft voor elke raio, ongeacht kleur, geslacht, geloof, ras, seksuele gerichtheid of politieke voorkeur.'

De Egyptisch-Nederlandse studente Daisy Awadalla vindt eigenlijk dat je meer allochtonen in de rechterlijke macht gewoon niet moet willen. 'Dit is een van de vele voorbeelden waarin het niet werkt. Je zag dat deze raio het taaltechnisch niet kon bijbenen, en dat loop je ook in zes jaar raio-opleiding niet in.' Volgens Awadalla zal het zich bij de derde generatie wel oplossen, over een jaar of vijftien. Vooralsnog kiezen zij en veel van haar vrienden liever voor de advocatuur.

Meneer Van Dijk

De Utrechtse rechter Malti Ramsaroep heeft zich door de hobbels niet laten weerhouden. 'Als kind uit een Hindoestaans arbeidersgezin had ik een enorme taalachterstand. Die heb ik ingehaald dankzij meneer Van Dijk, mijn leraar Nederlands op de middelbare school die me onder zijn hoede nam. Toch was ik heel onzeker. Maar nu ik volwaardig rechter ben – dat ben ik sinds 2008 – speelt mijn afkomst eigenlijk geen rol meer, behalve misschien omdat ik zo'n uitzondering ben dat ik telkens voor interviews over dit onderwerp wordt gevraagd.' Haar tip aan allochtone studenten: 'Werk tijdens je studie aan je Nederlandse taal en aan je analytisch vermogen. Ga op een studentenvereniging waar veel gedebatteerd wordt.' •

'IK ZOU HET MOEILIK
VINDEN ONPARTIIDIG
TE ZIJN TEGENOVER
ALLOCHTONE VER-
DACHTEN.'

// Ibrahim Selman

Schrijver, journalist en regisseur. Onlangs is hij benoemd tot nieuwe stadsdeeldichter van Amsterdam-Noord.

Wonden

*over jouw wonden raast
mijn ruwe zijde
de tong van een leeuw
je wonden vluchten in de mijne
ik verander in een wond
je verfrommelt me
perst me klein en verstopt me
in je onvergetelijke hoek*

Ik bivakkeer in jouw open wond!

Diversiteit in de kunst? Zonder ophef opgeheven

Halbe, Hero van de PVV

TEKST Bart Top

Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid'. Dat is de titel van de brief waarin staatssecretaris Cultuur Halbe Zijlstra zijn bezuinigingsplannen bekendmaakte. Goed gevonden, die titel. Het woord 'meer' gebruiken in een plan om veel minder geld uit te geven is helemaal verantwoord, althans reclame-technisch gezien. Ook de subtitel is goed gekozen: 'een nieuwe visie op cultuurbeleid'. Was immers niet de kritiek dat hier visieloos bezuinigd werd? Onzin, Zijlstra heeft wel degelijk een visie.

Maar hoe zit het met die visie? Als je de nota leest, moet je maar eerst afscheid nemen van het idee dat een nieuwe visie vereist dat je beargumenteert waarom deze beter is dan de vorige visie, waarom nu wordt afgebroken wat eerder is opgebouwd.

Natuurlijk, er is die simpele centrale stelling dat de landelijke overheid alleen maar moet bijspringen waar kunst 'te duur' is voor de markt. Al is het klip en klaar dat veel van wat er wegbezuinigd wordt nooit ofte nimmer door 'de markt' betaald kan worden, dan nog wordt deze mantra herhaald. Daaronder klinkt het ongezegde: wat verdwijnt is overbodig, hier wordt een eind gemaakt aan de versnippering. De eendagskuikens zijn klaar voor de shredder. Kunstenaars die een inkomensvoorziening hebben uit subsidie, zijn profiteurs.

Maar bij veel maatregelen wordt er niets afgewogen of beredeneerd; er wordt vooral gesteld. De visie blijkt uit de stellingen, niet uit argumenten. Drie voorbeelden ter illustratie.

Talentontwikkeling is volgens Zijlstra een zaak voor de 'grote instellingen'. Wie theater wil maken, moet aankloppen bij Toneelgroep Amsterdam of het Nationale Toneel. Zo gaat het in de advocatuur en de techniek ook, weet Zijlstra. Vandaar dat alle productiehuisen en talentontwikkelingsinstellingen uit de basisinfrastructuur moeten verdwijnen. Zijlstra verbiedt het Fonds Podiumkunsten zelfs om geld te steken in organisaties voor talentontwikkeling. Hij wijdt ondertussen geen woord aan het bestaan van verschillende speelstijlen of de noodzaak van

kweekvijvers. Kortom, een botte maatregel met minimale motivering. Waarom de Rijksoverheid opeens geen rol meer zou moeten spelen bij talentontwikkeling, legt de liberaal Zijlstra nauwelijks uit. Exit MC, Frascati, DNA etcetera.

De visie van Zijlstra op culturele diversiteit beslaat twee zinnen: 'De nieuwe basisinfrastructuur zal geen ruimte meer bieden aan ontwikkelingsinstellingen op het gebied van culturele diversiteit. Het kabinet vindt dit een taak van instellingen zelf en voert hiervoor geen specifiek beleid.' Dat is het hele verhaal. Opnieuw geen motivering, geen evaluatie van wat eerder overwegingen waren om het wél te doen. Exit Atana, Eutopia, Imagine IC en de Code Culturele Diversiteit.

Nog korter is Zijlstra over het NINSEE, het instituut dat de slavernijherdenking organiseert en onderzoek doet naar slavernij: 'Eerder gereserveerde middelen voor de Nieuwe Kerk en NINSEE van € 1,2 miljoen worden *ongeoormerkt* overgeheveld naar het Mondriaan Fonds.' Een bureaucratisch zinnetje, ergens achter in de brief. Maar het ongeoormerkt, dus vrij beschikbaar stellen van een budget aan een kunstfonds dat zwaar gekort wordt, is een indirecte manier om het slavernijinstituut om zeep te helpen. Een nationale verantwoordelijkheid wordt in handen gelegd van een fonds dat daar niet voor bedoeld is. De visie is weggestopt in één ambtelijk zinnetje, zodat zonder ophef opgeheven kan worden wat je kwijt wilt. Exit NINSEE?

Inderdaad, het gaat bij Zijlstra om meer dan kwaliteit. Het gaat om het terugdringen van wat als geldverspilling gezien wordt. De Rijksoverheid is er vooral voor de 'dure' kunst: de orkesten, de grote dansgezelschappen en de grote theaters en theatergroepen. De Rijksoverheid is er dus ook vooral voor het dure publiek, voor de kapitaalcrachtige culturele elite met een conservatieve smaak.

De Rijksoverheid is er niet meer om groei en vernieuwing mogelijk te maken. Aandacht besteden aan de noodzakelijke veranderingen als gevolg van de etnisch-culturele diversiteit in Nederland

// Bart Top

Sinds 2000 werkzaam als schrijver en adviseur over media, cultuur en diversiteit. www.barttop.nl

Kunstenaar Anna Dasovic brengt met Google Maps reacties in kaart van culturele instellingen die door de plannen van Halbe Zijlstra worden bedreigd: Cultuurkaart Nederland 2014.

is al helemaal geen rijkstaak meer. Dat verdient niet meer dan twee afwijzende zinnnetjes. Kortom, de bescheiden infrastructuur, met instellingen die een etnisch-divers karakter hadden, of die de diversiteit stimuleerden, wordt uit de nationale begroting gekieperd. Instellingen voor talentontwikkeling en productiehuizen kunnen niet terecht bij de fondsen. Andere, zoals Rast en Don't Hit Mama moeten bij de zwaar gekorte fondsen de competitie aangaan met honderden andere instellingen, zonder enige kans op structurele subsidie.

Het is een plan waar vooral de PVV tevreden mee kan zijn. Diversiteit in de kunst is met enkele pen-nenstreken afgeschaft. Dat past in de PVV stijl: vooral stelling nemen, niet beargumenteren. Henk en Ingrid begrijpen immers toch wel waarom? Zo bezien heeft de PVV er een *hero* bij. Zijn naam is Halbe. •

'Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid'
www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/06/10/meer-dan-kwaliteit-een-nieuwe-visie-op-cultuurbeleid.html

'GEEN KAASSCHAAF, MAAR SCHERPE KEUZES'

Staatssecretaris van OCW Halbe Zijlstra



BEELD Julia Solis. Eastown Theater in Detroit, Michigan, 2010. www.stagesofdecay.com

De bezuinigingen begraven ons koloniale verleden

De bezuinigingen zullen op alle fronten merkbaar zijn. Wat zijn de gevolgen voor het internationaal cultureel erfgoedbeleid?

TEKST Wim Manuhutu BEELD Archief Museum Maluku

Op 2 juli gaven kunstenaar Sophie Ernst en onderzoeker Taha Mehmood een lezing over kolonialisme in musea. Een verslag is te lezen op www.framerframed.nl

Op 10 juni presenteerde staatssecretaris Halbe Zijlstra de brief van het kabinet-Rutte over de bezuinigingen op cultuur. Zoals de titel - Meer dan kwaliteit - al aangeeft, spelen voor dit kabinet bij het beoordelen en ondersteunen van cultuur ook andere criteria een rol dan alleen maar kwaliteit. Zowel de omvang (200 miljoen) als de wijze van bezuinigingen heeft veel commotie veroorzaakt. Culturele diversiteit is in de ogen van het kabinet in ieder geval niet iets wat apart moet worden ondersteund; dat moeten de instellingen zelf doen. In de wetenschap dat onderzoek uit de afgelopen jaren (Netwerk CS) heeft aangetoond dat de gesubsidieerde cultuursector op het gebied van culturele diversiteit achterloopt, en dat het onderwerp vooral met de mond beleden werd, is dat in ieder geval geen goed signaal.

HET LATEN HOREN VAN EEN EIGEN STEM IS NU HARDER NODIG DAN OOIT

Waar het gaat om de internationale aspecten van cultuurbeleid ziet het kabinet voor cultuur een rol weggelegd in het ondersteunen van politieke en economische diplomatie, of zoals dat in de brief wordt gezegd: 'Daarnaast draagt het internationaal cultuurbeleid bij aan de bredere belangen van het buitenlandbeleid.' Dat is op zich niets nieuws. Het aanbieden van een concert, tentoonstelling of dansvoorstelling behoort vaak tot het standaardpakket van staatsbezoeken en economische missies. Maar wat hier ontbreekt, en dat geldt eigenlijk voor de hele brief, is aandacht en erkenning voor de kritische rol die cultuur ook kan en moet spelen, zowel op nationaal als op internationaal niveau.

Dat geldt met name als we het hebben over gemeenschappelijk cultureel erfgoed. In de brief

wordt hier een paragraaf aan gewijd. Daarbij gaat het om Nederlands erfgoed dat 'wereldwijd verspreid is, als overblijfsel van een verleden dat Nederland met andere landen heeft gedeeld'. De voorbeelden die worden aangehaald (gebouwen, archieven en scheepswrakken) behoren alle tot het materiële erfgoed. Immaterieel erfgoed (taal, verhalen en tradities) wordt niet genoemd, en dat terwijl het inmiddels de gangbare opinie is dat het

focus op materieel erfgoed alleen een veel te beperkte invulling is van het begrip cultureel erfgoed. Niet alleen krijgen objecten pas betekenis in hun context (het verhaal eromheen), maar immaterieel erfgoed is als

eigen categorie misschien minder tastbaar, maar daarom niet minder reëel.

Het gevaar dat bij een te sterke gerichtheid op Nederlands materieel erfgoed overzee altijd op de loer ligt, is de neiging om vooral stil te staan bij de prestaties uit het verleden. Het is van belang om de Nederlandse forten in Indonesië in kaart te brengen, zoals onlangs is gedaan. Maar dan niet alleen om op basis daarvan te kunnen kijken naar mogelijkheden tot restauratie of hergebruik voor het toerisme, maar ook om te laten zien dat het Nederlandse bestuur over de archipel gebaseerd was op macht en geweld. Het gemeenschappelijke is op deze manier niet alleen iets om je in te koesteren, maar ook een heikel punt dat vragen oproept.

In verdragen en overeenkomsten tussen staten op het gebied van gemeenschappelijk cultureel erfgoed is er nauwelijks ruimte voor een kritische reflectie op wat dat erfgoed dan wel is. Wat delen landen – zeker als het gaat om een voormalige kolonisator en een voormalige kolonie – eigenlijk met elkaar? En hoe wordt dat erfgoed in de ver-

// Wim Manuhutu

(1959) historicus en was ruim twintig jaar directeur van het Museum Maluku in Utrecht. Momenteel is hij als zelfstandig adviseur actief op het terrein van cultuur, erfgoed en diversiteit. Daarnaast is hij bezig met promotieonderzoek naar de wijze waarop Nederland, Indonesië en Suriname omgaan met hun gemeenschappelijk cultureel erfgoed.



schillende plaatsen beleefd? Als overblijfsel van een glorieus, of juist een pijnlijk verleden?

Erfgoed Nederland, dat in de plannen van het kabinet per 2013 zal ophouden te bestaan, probeert in ieder geval deze kritische houding te introduceren in de discussie over het nu lopende programma van gemeenschappelijk cultureel erfgoed. Dat is noodzakelijk, om te voorkomen dat het alleen maar blijft bij het vinden en opknappen van forten en scheepswrakken, hoe belangrijk dat ook is.

Hoe het ook anders kan, bewees Kosmopolis Utrecht in het symposium *Gedeeld Erfgoed: theorie en praktijk* gespiegeld, dat op 20 mei in het Utrechtse Museum Maluku werd gehouden. De rode draad van de bijeenkomst was het (post-)koloniale erfgoed van Nederland, zowel overzee als in Nederland zelf, waarbij de postkoloniale migrantengemeenschappen nadrukkelijk in het verhaal werden betrokken. Immers, zoals het in het Engels zo mooi is gezegd: 'We are here, because you were there.'

In samenwerking met een aantal partners was Kosmopolis Utrecht erin geslaagd om een keur van sprekers bijeen te krijgen, onder wie klinkende namen zoals de professoren Legéne, Pattynama en Wekker.

Bijzonder aan het symposium was de combinatie van wetenschappers, kunstenaars en erfgoedprofessionals, die nog eens aantoonde hoeveel aspecten het thema gedeeld erfgoed in zich draagt. Zo was in het verhaal van documentairemaakster Tessa Boerman de kleurenblindheid van generaties kunsthistorici een rode draad. Al honderden jaren figureren zwarte mensen op schilderijen van oude meesters, maar daar was tot voor kort nauwelijks aandacht voor. Het zwart zijn van Zwarte Piet is daarentegen voor een groot deel van het Nederlandse publiek essentieel. Dat bleek uit de vele, en vaak agressief-negatieve, reacties die het Van Abbemuseum kreeg toen het

kunstenaars vraagtekens liet plaatsen bij het verschijnen van Sinterklaas en Zwarte Piet (een negentiende-eeuwse creatie). Raciaal denken is bepaald niet iets uit een voltooid verleden tijd. Dat je bij erfgoed niet alleen hoeft te denken aan gebouwen, monumenten en schepen kwam op het symposium meermaals aan de orde. Gewone gebruiksvoorwerpen, fotoalbums, verhalen over de koloniale tijd en de migratie zijn net zo goed erfgoed. Professor Pamela Pattynama liet in haar bijdrage zien hoe particuliere fotocollecties binnen

de Indische gemeenschap langzamerhand onderdeel werden van het publieke domein, dat de belangstelling voor die foto's veel meer vertegenwoordigt dan alleen maar nostalgie naar een 'tempo doeloe', maar dat zij een rol speelt bij het ontstaan van een eigen groepsbewustzijn van de Indische gemeenschap, als een eigen entiteit binnen de kolonie en in het postkoloniale Nederland.

WE ARE HERE, BECAUSE YOU WERE THERE

Eind 2010 verscheen *Postkoloniaal Nederland* van de hand van professor Gert Oostindie, waarin hij de stelling

poneert dat postkoloniale migranten een koloniale bonus hadden bij aankomst in Nederland, maar dat deze bonus nu is uitgewerkt. Een prikkelende stelling die om een antwoord vraagt. Dat Nederland postkoloniaal is, is natuurlijk een gegeven. Maar wel een gegeven waarover het laatste woord nog lang niet is gesproken. Het laten horen van een eigen stem, waarin het perspectief van postkoloniale migranten duidelijk doorklinkt, is nu harder nodig dan ooit. Symposia zoals *Gedeeld Erfgoed* leveren daar een belangrijke bijdrage aan. •

Meer informatie over het symposium *Gedeeld Erfgoed* is te vinden op www.kosmopolisutrecht.nl

Schrijver Clark Accord plaatste Suriname op de wereldliteratuurlijst

TEKST Tanja Fraai BEELD Mike van den Toorn

'Maxi had die dag amper wat verdiend. Ze had genoeg moeten nemen met een van die Brazilianen die werkzaam waren op de schoeners die in de haven lagen. Ze deed haar beklag dat het van het soort was dat ze in haar dagen "niet eens met de punt van haar schoen zou aanraken, laat staan dat ze de binnenkant van haar bovenbeen mochten beroeren..." Voor een nummertje in het laadruim moest ze genoeg nemen met betaling in natura. Een paar blikjes sardienen en een zak broodjes was al wat hij haar te bieden had.'

Fragment uit *De Koningin van Paramaribo* (1999) van Clark Accord.

Op 11 mei overleed de Surinaamse schrijver Clark Accord in een Amsterdams ziekenhuis. Accord (1961) leed aan maag- en darmkanker en is 50 jaar geworden. Op 20 mei is hij in zijn geboorteland Suriname begraven. Accord gaat de geschiedenis in als de auteur van het boek *De Koningin van Paramaribo*, dat in 1999 verscheen. Het was een ode aan Surinames bekendste motjo, de prostituee Maxi Linder. Er zijn ruim honderdduizend exemplaren van het boek verkocht.

Vrouwelijk perspectief

Accord werd geboren in Paramaribo en groeide op in een groot gezin van acht kinderen. Zijn vader was al jong ziek en de jonge Clark werd opgevoed door veel vrouwen. De schrijver zei zelf dat hij 'makkelijker in de huid van een vrouw kroop'. Dat geldt zeker voor de hoofdpersoon van *De Koningin van Paramaribo*, de Surinaamse Maxi Linder. Maar ook in zijn derde roman, *Bingo!*, spelen vrouwen - een gokverslaafde moeder en een dochter - de hoofdrol.

Visagist en schrijver

Clark Accord vond zijn roeping als schrijver op latere leeftijd. Hij kwam op zijn zeventiende naar Nederland en volgde in Amsterdam een opleiding als verpleegkundige. Maar zijn creativiteit zocht

een uitweg en hij richtte zich op de visagie. Een internationale carrière als succesvolle make-up artist volgde. Zijn werk voerde hem naar steden als Milaan, New York, Parijs, Londen, Kaapstad, Johannesburg, München, Casablanca en Marrakech. Ook in Suriname betekende hij veel voor het visagie- en modellenwerk. Zo memoreerde het Surinaamse model Euridice Nortan dat Accord het magazine *Marie Claire* naar Suriname had gehaald. Hij was Suriname niet vergeten.

Maxi Linder

Dat bleek ook uit zijn keuze een boek te schrijven over een echt Surinaams onderwerp: de Surinaamse prostituee Maxi Linder. Haar ware naam was Wilhelmina Rijburg (1902-1981). Ze genoot bekendheid tot in de hogere klassen van Paramaribo. 'Een man is zo goed als het geld in zijn zak,' was een van haar bekende uitspraken. De Surinaamse Helen Kamperveen vertolkte de rol van Maxi Linder in de theatermonoloog die in 2000 op de planken kwam.

Musical

Elf jaar later, in januari 2011, werd *De Koningin* uitgevoerd als een muzikale voorstelling. Accord had - naar eigen zeggen - lang met de gedachte gespeeld om Maxi Linder met een musical te eren. Zozeer sprak haar levensverhaal tot zijn verbeelding. Een boek, een monoloog, een muzikale voorstelling. Tragisch genoeg heeft Accord zelf de uitvoering nooit in zijn geheel kunnen zien. Op de avond van de première in het Amsterdamse Bijlmerparktheater schitterde hij door afwezigheid. Alleen zijn intimi wisten toen hoe ernstig ziek hij was. De gezongen versie was lichter van toon dan de theatermonoloog. De jonge hoofdrolspeelster Sarina Voorn vond het een eer om Maxi Linder te mogen spelen: 'Ze was niet zomaar een hoer. Met het geld dat ze verdiende, hielp ze jongeren aan een beter leven.'

// Tanja Fraai
Programmamaker
en journalist bij de
Wereldomroep

Bibliografie

- 1999 *De Koningin van Paramaribo* (Vassalluci)
2000 *De Koningin van Paramaribo. De gevallen vrouw bestaat niet* (theatermonoloog)
2003 *Met eigen ogen*. Een verzameling verhalen over de slavernij (i.s.m. Nina Jurna) (KIT)
2005 *Tussen Apoera en Oreala*. Een liefdesgeschiedenis in de regenwouden (Vassalluci)
2005 *Shirley in Allochtonië*. Een verzameling columns gepubliceerd in het Parool
2007 *Bingo!* (Nijgh & Van Ditmar).

Senioren

Die menslievendheid blijkt ook uit de Stichting Wilhelmina Rijburg, die Accord in 2000 ter ere van Maxi Linder oprichtte. De stichting verzorgt maaltijden voor ouderen in Suriname. Tijdens het schrijven van *De Koningin* raadpleegde de auteur vele bronnen, vaak oudere mensen die zich Maxi Linder nog goed konden herinneren. Zo viel het hem op dat de leefomstandigheden van Surinaamse ouderen in zijn geboorteland soms schrijnend zijn.

Succes in Nederland

De Koningin van Paramaribo was in Nederland vrijwel direct een bestseller. De Surinaams-Nederlandse gemeenschap was verheugd een stukje eigen geschiedenis te lezen. Dat was ook de bedoeling van de schrijver, zoals bleek uit een interview bij de verschijning van het boek: 'We hebben iets nodig waarvan Surinaamse mensen trots kunnen zeggen: ja, zo was het!' aldus Accord. Maar ook het autochtone Nederlandse lezerspubliek viel voor de charme van *De Koningin*. Binnen een maand beleefde het boek zijn derde druk.

Kritiek in Suriname

Dat was in Suriname een ander verhaal, laat journaliste en goede vriendin Nina Jurna vanuit Paramaribo weten. Critici vonden dat het geen pas gaf over een *motjo* een boek te schrijven waarin deze *motjo* een heldin was. Want zo portretteerde Accord Maxi Linder: als een weliswaar tragische, maar dappere vrouw, een vrouw van heldendaden. Ze zou geen goed voorbeeld zijn voor de Surinaamse jeugd. Jurna beschrijft hoe Clark 'altijd tegen dit soort bekrompenheid in ging' en scholen bezocht om kinderen uit *De Koningin* voor te lezen. Ze benadrukt dat er steeds nieuwe verhalen over Maxi Linder naar buiten kwamen. 'Het bleef altijd een rol spelen in het leven van Clark,' aldus Nina Jurna. Uiteindelijk werd het boek ook in Suriname een succes.

Over zijn motivatie om dit Surinaamse verhaal op papier te zetten zei Accord zelf: 'Ik heb het gedaan voor de Surinaamse schrijvers uit het verleden die onder minder ideale omstandigheden hun waarheid wilden vertellen. En voor hen die klaar staan om onze verhalen nog aan het papier toe te vertrouwen.'

Onderscheidingen

Hoge erkenning voor Clark Accord kwam er vanuit Suriname toen de schrijver op zijn sterfbed lag. President Bouterse liet hem decoreren tot ridder in de Ere-Orde van de Gele Ster. Ook bij de rouwdienst in Suriname was er veel lof. Bijvoorbeeld van Stanley Sidoel, directeur Cultuur op het ministerie van Onderwijs. 'Door zijn boeken heeft Clark zich onsterfelijk gemaakt. Tegelijk plaatste hij Suriname op de wereldliteratuurlijst.' Van de gemeente Amsterdam, de woonplaats van Accord, kreeg de schrijver twee dagen voor zijn overlijden het Ereteken van Verdienste. Zichtbare bewijzen dat Clark Accord er in geslaagd was met zijn boeken een cross-over te maken tussen de Nederlandse en Surinaamse literatuur. Accord was bezig aan zijn derde roman, *Plantage d'Amour*: een verhaal over zijn eigen familiegeschiedenis, tegen de achtergrond van een Surinaamse plantage. Het is onzeker wanneer dit boek verschijnt. •

22 september 2011 speelt *De koningin van Paramaribo* in het Tropentheater te Amsterdam. Meer info www.tropentheater.nl





Beto Figueiroa, Cofre de Criança, 2002

De Code Culturele

De Code Culturele Diversiteit is operationeel – ergens op het World Wide Web. Een prima houvast voor de mensen die zich al inzetten voor culturele diversiteit – maar geen geducht wapen in de strijd tegen de *Coalition of the Unwilling*, verwacht Rob Boonzajer Flaes.

TEKST Rob Boonzajer Flaes

Een olievloek bij heldere hemel is alleen op papier in te zien – er bestaan geen elektronische exemplaren.
www.bookabook.nl

Een klein jaar later dan gepland werd op 21 april de *Code Culturele Diversiteit* voor de cultuursector gepresenteerd. Locatie was de Openbare Bibliotheek Amsterdam – een gelukkige keuze, want de OBA is al jaren de meest multiculturele venue van Nederland. Het publiek bestond uit de *fine fleur* van kunstminnend multicultureel Nederland. Met *good old* Guilly Koster als spreekstalmeester en Mavis Carillho als inhoudelijk leidsvrouw was in ieder geval een goedlopende middag gegarandeerd. Met de aanwezigen was niets mis.

Maar er waren ook erg veel mensen nadrukkelijk niet aanwezig. Om te beginnen was er geen staatssecretaris – die had bewust afgezegd, omdat hij vindt dat de overheid niets met culturele diversiteit van doen moet hebben. Qua regeerakkoord heeft hij een punt: daarin is immers nadrukkelijk afstand genomen van iedere steun in de rug voor bewoners van dit land die voorheen (en misschien nog wel) werden beschreven als allochtonen of migranten. Die verdienen geen ondersteuning, maar straf. En mochten ze dat even vergeten, dan slaat Geert ze wel terug in hun hok. Punt.

Wie ook ontbraken waren de tegenstanders van culturele diversiteit in de kunsten – of preciezer gezegd: de mensen die het geen issue vinden, die diversiteit vooral zien als een verstoring van hun culturele eigenstandigheid en een min of meer automatische kwaliteitsvermindering. Helaas hebben we het hier over het grootste deel van de kunstprofessionals, om het even of het nu gaat over publieksbereik, programmering, perso-

neelsopzet, directie, bestuurders, vertegenwoordiging op de buis of de vele andere issues die in de Code met naam en toenaam naar voren worden gebracht. In die zin kan de staatssecretaris zich geen buil vallen: hij loopt erg weinig risico dat de zaken die in de Code worden bepleit nu plotseling zullen worden gerealiseerd. Als de cultuursector dat over de volle breedte nu zo graag had gewild, hadden ze de afgelopen vijftien jaar wel

wat meer aan de bel getrokken – maar helaas is dat volstrekt niet het geval geweest.

Dat kan die Code niet helpen natuurlijk, maar dat brengt ons wel op de vraag of een code dat wel kan *verhelpen*. We nemen hem even bij de kop. Om te beginnen is het inhoudelijk een helder, overtuigend geschreven

verhaal. Multiculturaliteit wordt gepresenteerd als een feitelijkheid, niet als een geloofsovertuiging. De cijfers kloppen, de (bescheiden maar goed toegepaste) stukjes analyse snijden hout en ze zijn gestoeld op controleerbare, openbare gegevens. Als je hem leest, realiseer je je pas goed hoezeer *fact-free politics* in ons land het dominante roepoeterverhaal is geworden. Het maakt een bijna subversieve indruk, deze Code waar de feiten vooropstaan en waar de zaken gewoon worden gepresenteerd zoals ze werkelijk zijn.

De code is voorzien van een flinke lijst *tips en tricks*, op allerlei terreinen. Kijk af bij je collega-instellingen, hoe ver die zijn gevorderd op het diversiteitspad. Zijn ze verder, kopieer dan hun goede ideeën. Lopen ze achter, grijp dan je kans en profileer je met een goed idee. *Nothing succeeds like success* – zorg er dus voor dat je bij de start een paar snelle resultaten kunt laten

WE WETEN WEL HOE HET MOET, DAT IS HET PROBLEEM NIET. MAAR WAAROM IS DE PRAKTIJK ZO VEEL WEERBARSTIGER DAN DE LEER?

// Rob Boonzajer Flaes

Oprichter van Atana en mededirecteur van onderzoeksbureau QRA.

Diversiteit

zien, dat houdt de moed erin. *Practice what you preach* - zorg voor een divers samengesteld team van aanjagers. En zo voort, en zo verder.

Het zijn nuttige en in de praktijk gewortelde suggesties. Sterker nog, bij het Atana-handboek, dat een paar maanden eerder dan deze code het licht zag (*Een olievloek bij heldere hemel*, van Richtje Sybesma en mijzelf), staan ze ook, soms in vrijwel dezelfde bewoordingen. Het geeft aan dat deze *tips en tricks* al lange tijd circuleren, dat ze tot de vaste *toolkit* behoren van de clubjes die zich het afgelopen decennium hebben gericht op de verkleuring van de Nederlandse culturele instellingen.

We weten dus wel hoe het moet, dat is het probleem niet – maar hoe kom je tot resultaten? Waarom is de praktijk zo veel weerbarstiger dan de leer? Waarom willen die culturele instellingen nou niet gewoon doen wat goed voor ze is: de diversiteit omarmen en alle zegeningen daarvan als concrete winst inboeken? De Code houdt op dit terrein nadrukkelijk afstand van iedere vorm van sturing, regelgeving, quoting, formele verantwoording – nee, het moet uit de gedeelde overtuiging komen, het gemeenschappelijke inzicht. Sterker nog: de opdrachtgever voor het opzetten van deze Code (voormalig minister Ronald Plasterk) noemde het gebrek aan effect van overheidsbemoeienis als de voornaamste reden om het nu maar eens langs deze weg te willen proberen. En ook in de zaal waren mensen die aangaven dat ze blij waren nu eens eindelijk van die jarenlange overheidsbemoeienis af te zijn. Wat een merkwaardige misverstanden – want die overheidsbemoeienis is er nooit geweest. Er zijn wel eens wat clubjes tijdelijk tot het pantheon van rijksgesubsidieerde instellingen toegelaten omdat ze een aanvulling vormden op het wel erg witte culturaanbod. Maar van dwang *aan anderen* – zeg maar aan de gezeten cultuursector – is nooit sprake geweest. Er was een Kamermotie

voor nodig om Plasterk ertoe aan te zetten om dan tenminste een *vraag* naar diversiteit op te nemen in het invulboekje voor culturele instellingen – en die motie heeft hij niet uitgevoerd.

Dat het met de diversiteit bij de cultuursector niet opschiet is een feit, en dat de Rijksoverheid daarvoor in ieder geval ten dele verantwoordelijk is staat voor mij ook als een paal boven water – maar dat komt niet door te veel regelgeving, maar juist door het volstrekt ontbreken ervan.

Aan wie is deze Code nu precies gericht? Aan de aanwezigen die het nog een keer netjes krijgen opgeschreven, of aan de afwezigen die er de afgelopen jaren weinig van wilden weten en ook

nu weer niets van zich lieten horen? *De Coalition of the Unwilling?*

Ik ben bang dat het in de praktijk vooral gaat om het eerste: de Code preekt voor de bekeerden. Die

worden met deze Code goed bediend, uitstekend zelfs. Maar met vijftien jaar ervaring in deze business kan ik met de hand op het hart verklaren: met alle goede bedoelingen die je hebt, met alle intelligent meebewegen dat je maar kunt opbrengen, met alle codes die je maar kunt opschrijven – zonder spijkerhard aanpoten, zonder een gedreven ploeg mensen die nergens voor terugdeinzen en die van volhouden weten, ga je in deze sector geen stap verder komen. Laten we hopen dat die club mensen te vinden is, en het tegen de huidige verdrukking in nog een keer wil opbrengen – dan hebben ze aan de inhoud van de Code Culturele Diversiteit een prima houvast. Maar eerlijk is eerlijk - zonder deze Code kwamen ze waarschijnlijk net zo ver. •

De *Code Culturele Diversiteit* is alleen elektronisch in te zien – er bestaan geen gedrukte exemplaren, en er is geen uitgever. Google op 'Code Diversiteit'.

Sandim Mendes, Pao Pao Queijo Queijo, 2010. Foto: M HKA



Raul Balai, "Afo mi fir bun!" page 1 of 44, 2010



T.Martinus, Disconnect to reconnect, 2010. Foto: Ton van Beers

The Times They are a-changin'

TEKST Fouad el Haji



Het kabinet-Rutte zal de geschiedenis ingaan als het meest ideologische kabinet sinds tijden. Maar of je daar nu zo blij mee moet zijn waag ik te betwijfelen. Het heeft zich tenslotte als project gesteld om Nederland aan de Nederlanders terug te geven. Hierin maakt het onderscheid tussen Nederlanders met een Turkse achtergrond en Nederlanders met een Zweedse achtergrond etc. De ene Nederlander is de andere niet, meent het kabinet. En dan zijn er de ministers die de multiculturele samenleving als mislukt beschouwen, of anders de ministers die hun handen van de integratie willen aftrekken en verwachten dat het vanzelf goed komt (of niet). Je hebt een onderwijsminister die integratie via scholen onzin vindt en de Provincie Noord-Holland die verboden terrein voor vrouwen met een hoofddoek is, en zo zijn er meer voorbeelden te noemen. Eén ding is duidelijk: het project van het kabinet-Rutte is levensrecht, levensgroot en het wordt in volle vaart over het land uitgerold.

Begin vorig jaar nog had ik een interview met een student van de Princeton University in New Jersey, die voor zijn proefschrift onderzoek deed naar de stand van zaken rond de multiculturele samenleving in Duitsland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Nederland. Hij was er stellig van overtuigd dat Nederland een jarenlange voor-sprong had op de andere landen, getuige de volwassenheid van het integratiedebat, maar getuige ook en vooral de onderlinge contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen. Deze contacten waren volgens hem in Nederland beter en vanzelfsprekender dan in andere landen. Nog geen maand later sprak ik een academische onderzoeker uit Rome, die in het kader van zijn proefschrift over het discours rond het multicultureel debat nagenoeg hetzelfde over Nederland beweerde. Nu hoorde je het van een ander. The times they are a-changin'.

Het valt op dat juist de partijen die tien jaar lang het hardst om integratie hebben geroepen er keer op keer blij van geven helemaal niet in die integratie te zijn geïnteresseerd. De resultaten zijn er inmiddels ook naar. Je ziet namelijk ook bij de boegbeelden van de multiculturele

samenleving steeds meer openlijke twijfel over de oprechtheid achter het multiculturele debat. Ik sprak nog geen maand geleden met, toevallig of niet, alweer een promovendus, die letterlijk tegen me zei: 'Toen ik vijf jaar geleden in de rij stond om een Marokkaans paspoort aan te vragen, voelde ik me erg ongemakkelijk. Ik was eigenlijk best tevreden met mijn Nederlandse paspoort. Maar nu voel ik me juist verraden door al die zogenaamde leiders die om het hardst hadden geroepen om een samenlevingsmodel waar zij blijkbaar zelf nooit in geloofden.'

Nu is het gelukkig zo dat de rol van politici in een open samenleving zijn grenzen kent. Voor mij staat vast dat, om met Abdelkader Benali te spreken, Nederland multicultureel zal zijn, of niet zijn. Waar culturen elkaar ontmoeten, zijn er op den duur altijd genoeg bewijzen voor integratie aan te wijzen, maar bewijzen voor het succesvol opleggen van een bepaald tempo zijn er nog niet geleverd. Zo zijn de nakomelingen van de Chinese immigranten die naar de Amerikaanse westkust immigrerden om de spoorlijnen aan te leggen nog altijd in de meeste opzichten Chinees, bidt de zesde generatie Hindoestaanse migranten nu nóg tot dezelfde Hindoegod(in) en zullen moslima's die dat willen over honderd jaar nog steeds met een hoofddoek in het provinciehuis van Noord Holland rondlopen.

De vraag blijft evenwel waarom we aan de ene kant met de grootste vanzelfsprekendheid claimen dat culturele diversiteit de zuurstof van de maatschappij is, terwijl een synoniem hiervan zoals 'de multiculturele samenleving' zo veel weerstand oproept. In de geest van de filosoof Bart van Leeuwen kun je zeggen dat dit komt doordat we het in het debat nadrukkelijk over wederzijdse erkenning hebben gehad, maar niet over wederzijdse waardering. Het erkennen van de ander zegt iets over jezelf; het waarderen van de ander zegt iets over de ander. Voor dit laatste is iets meer (zelf)vertrouwen nodig, en dat is er blijkbaar nog niet. Misschien geldt het theorema van Charles Taylor over etnocentrisme nog onverminderd: 'Als de Zoeloes een Tolstoj voortbrengen, zullen we hem vast lezen.'

// Fouad el Haji

(1969) politicus, bestuurskundige en schrijver. Hij is voor de PvdA lid van de Rotterdamse gemeenteraad. Van zijn hand verschijnen regelmatig opiniestukken in diverse landelijke dagbladen en tijdschriften. In 2010 debuteerde hij in *Passionate* met *Letters from Jail* en won hij met *Het Wereldje* de El Hizra Literatuurprijs.

Het ongenoemde woord

Als het gaat om de Code Culturele Diversiteit kunnen we niet heen om de discussie over onverdoofd ritueel slachten, die momenteel zowel in de politiek als daarbuiten wordt gevoerd.

Is dat een vreemde connectie? Vast en zeker. Maar toch: beide zijn uitingen van de scherpe cultuurbreuk die zich op dit moment voltrekt.

TEKST Jan Dirk Snel

De Code Culturele Diversiteit en ritueel slachten: het lijkt op het eerste gezicht misschien flauw om ze te vergelijken. Het gaat, zou je kunnen zeggen, om twee verschillende vormen van cultuur: die met een kleine en die met een grote C. De manier waarop we dieren doden en die als voedsel tot ons nemen is vanouds een belangrijk onderdeel van de menselijke cultuur. Cultuur wordt dan in algemene zin gebruikt: de mens stijgt door zijn gewoonten en handelingen – en dus door hoe hij voedsel bereidt – boven de natuur uit. Bij de diversiteitscode gaat het echter in eerste instantie om cultuur in hogere zin: om de kunsten; om wat er op theaterpodia en in musea gebeurt.

Toch is het verband veel nauwer. Bij de discussie over onverdoofd ritueel slachten gaat het om het eigene van gemeenschappen. Orthodoxe joden die de *sjechieta* toepassen volgens de *halacha* of praktiserende moslims die de *dhabiha* uitvoeren volgens de regels van de *sjaria*, zetten daarmee een traditie van eeuwen of zelfs millennia voort. In de diversiteitscode gaat het niet alleen om hogere cultuur, maar ook om de erkenning dat de alledaagse cultuur zoals immigranten die meebrengen, zich ook in de kunsten kan uiten. In beide gevallen zijn het hogere en het lagere, het gewone en het verhevene, met elkaar verbonden; in beide gevallen gaat het om de erkenning van de eigenheid van mensen zoals die zich uit in de tradities van de gemeenschappen waar ze uit voortkomen. En daar begint dus ook de vraag: in hoeverre is de huidige Nederlandse maatschappij nog bereid om die eigenheid van mensen te erkennen? In de Code Culturele Diversiteit ontbreekt één woord heel opzichtig: multiculturaliteit. Of, om precies te zijn, in de literatuurlijst komt exact één titel voor die rept over de multiculturele samenleving,

maar in de hoofdtekst komt de term niet voor. Dat is opmerkelijk. Niet zo lang geleden zou zo'n rapport gewemeld hebben van referenties aan de multiculturele werkelijkheid; nu gaat het alleen nog over diversiteit.

Multiculturaliteit is uit de gratie. En nergens blijkt dat helderder dan uit de discussie over onverdoofd ritueel slachten. In een artikel in *Trouw* schetste de historicus Bart Wallet onlangs hoe de politieke discussie over onverdoofd ritueel slachten sinds de Tweede Wereldoorlog is gevoerd. Eerst ging het alleen om de slachtpraktijk van de gedecimeerde joodse gemeenschap; sinds 1977 kwam daar de islamitische ritus bij. Terwijl de kleine confessionele partijen weinig begrip toonden voor minderheden die zich niet aan gebruikelijke manier van slachten wilden aanpassen, stonden de grote middenpartijen pal voor de rechten van minderheden. Nog in 1999 sprak minister-president Wim Kok trots over aanpassingen van regels die “recht doen aan de multiculturele samenleving” en de “normatieve opvattingen van nieuwkomers”. Nu zijn de rollen omgedraaid en stemmen ook grote partijen als VVD en PvdA in met het onmogelijk maken van een van de bases van de levenswijze van culturele minderheden.

Wallet concludeert dat de “multiculturele samenleving” kennelijk “een overgangskoncept was om diversiteit mogelijk te maken in de overgang van een algemeen-christelijke naar een seculiere samenleving”. Zo is het. De erkenning van de multiculturele samenleving die feitelijk ontstond viel samen met het ontzuilingsproces; terwijl minderheden tijdens de verzuiling vaak langs elkaar heen leefden, raakten alle groeperingen nu intensief met elkaar in gesprek en nieuwkomers pasten daar goed bij.

// Jan Dirk Snel

Historicus en publicist voor onder andere *Trouw* en *NRC Handelsblad*.

Tevens is hij een van de initiatiefnemers van comité voor de rechtsstaat.

Jandirksnel.web-log.nl

Maar het resultaat van dat doorlopende onderlinge gesprek was vooral dat er een nieuwe meerderheidscultuur ontstond, die trots was op de nieuwe moraal die ze in enkele decennia tijds had ontwikkeld. En die nieuwe *moral majority* vindt de eigen opvattingen ondertussen zo vanzelfsprekend, dat ze het lang niet altijd meer nodig vindt om nog naar minderheden te luisteren of hun ruimte te laten. De karikaturale, schimpende wijze waarop menigeen nu reageert op de doorslaggevende positie die de SGP, de laatste representant van traditionele waarden, mogelijk in de nieuwe Eerste Kamer gaat innemen, spreekt boekdelen. Onverdraagzaamheid is troef; juist degenen die beweren liberale waarden te verdedigen, laten zich op de meest onliberale wijze uit. De hang naar ideologische uniformiteit is sterk; afwijken van de norm worden niet meer getolereerd.

Dat is het klimaat waarin de diversiteitscode is gelanceerd, en dat is aan de inhoud af te zien. Het gebrek aan innerlijke overtuiging is opvallend. “Zorg voor een goed verhaal voor de binnen- en buitenwereld dat uitlegt waarom diversiteit van belang is,” wordt organisaties aanbevolen. Maar het meest opmerkelijke is dat in de code zelf geen enkele poging wordt gedaan om ook maar een aanzet tot een antwoord te geven. Wie goed kijkt, ziet dat de code eigenlijk alleen over mensen gaat: allochtonen moeten op alle niveaus – programmering, publiek, samenwerkingspartners, personeel, bestuur – beter vertegenwoordigd zijn, daar komt het op neer. Van harde quota is geen sprake.

Op zichzelf valt er veel te zeggen voor het verlaten van multiculturaliteit als politieke leidraad. De multiculturele werkelijkheid bestaat immers

al en wat al bestaat hoeft je niet nog eens aan te bevelen. Politiek moet binden. Maar kunst is een andere zaak. Kunst is niet alleen een doordachte uiting van de algemene cultuur, maar ook een kritisch commentaar erop. In de kunsten gaat het om wat voor ons van wezenlijk belang is. Maar wat voor de een van levensbelang is, kan voor de ander afstotend zijn. Diversiteit is niet alleen mooi, verschil kan ook pijnlijk zijn.

De code heeft een erg “inclusieve” inslag. Men wil graag mensen verbinden en iedereen een kans geven. Mooi. Maar kunst moet niet al te braaf zijn. Het gaat er niet alleen om dat mensen met een Marokkaanse, Turkse of Surinaamse achtergrond meedoen, want dat zou alleen maar blikverenging betekenen. In de kunsten gaat het immers om de hele wereld en om alle waarden.

Het slachten van beesten is niet iets fraais; alleen de gedachte eraan kan al walging oproepen. Dat was precies ook mijn bedoeling, want alleen daar-

door wordt de werkelijke betekenis van het woord “tolerantie” duidelijk. Echte tolerantie is van andere mensen accepteren wat we niet begrijpen – omdat we de pijnlijke verschillen erkennen. Als diversiteit echt iets betekent, dan betekent het ook dat. Het gaat niet alleen over prachtige verscheidenheid, maar ook over

wat mensen van elkaar vervreemdt. En dat ze daar toch samen mee kunnen leven.

Als de diversiteitscode iets kan betekenen, dan dit: dat ze niet alleen een uiting is van de nieuwe politieke correctheid, die alleen maar uit is op ‘integratie’ en inclusiviteit, maar juist het verschil tussen mensen weet te benoemen.

Opdat recht gedaan wordt aan wat mensen beweegt. •

ZORG VOOR EEN GOED VERHAAL VOOR DE BINNEN- EN BUITENWERELD DAT UITLEGT WAAROM DIVERSITEIT VAN BELANG IS

Leren leven met verschil

Met de toename van niet-westerse kunst in het mondiale kunstcircuit zijn de aard en uitingsvormen van moderne kunst ingrijpend veranderd. Met de nieuwe wind van culturele diversiteit staat ook de westerse smaak steeds meer onder druk.

TEKST Özkan Gölpinar

Dat de kunstwereld in de afgelopen jaren sterk is veranderd, wordt inmiddels door niemand meer betwist. Door migratie en internationale uitwisseling worden steeds meer kunstenaars in hun kunstuitingen beïnvloed door een verscheidenheid aan culturele tradities en hedendaagse artistieke ontwikkelingen uit binnen- en buitenland. Betekenisgeving en kwaliteitscriteria van kunst komen op een andere manier tot stand dan voorheen en ook dienen zich andere opvattingen over het kunstenaarschap aan. Op biënnales en internationale kunstmanifestaties is inmiddels een groeiende belangstelling voor beeldende kunst uit landen die vroeger als periferie werden beschouwd. Tentoonstellingen als Unpacking Europe (2001), Documenta XI (2002, Kassel), Africa Remix (2004-2006), Being Dutch / Becoming Dutch (Van Abbe, 2007/2008) en Snap Judgments (Stedelijk Museum), laten zien dat de kunstwereld in toenemende mate mondiaal georiënteerd is. Desalniettemin hecht de museale wereld nog steeds sterk aan de bekende pool van algemeen erkende, vaak westerse kunstenaars, terwijl bij biënnales en Art Fairs de kunst zich al veel meer spiegelt aan de mondiale samenleving en tijdgeest.

Toch slaan curatoren die beargumenteren dat de tijd waarin het museum toonaangevend is voorbij zou zijn, de plank deels mis, want musea zijn voornamelijk het platform bij uitstek waar kunst-

minnend publiek op een laagdrempelige manier kennis kan nemen van ontwikkelingen binnen de kunsten, en juist in musea vormen nieuwe generaties een eerste beeld van wat kunst is en wat het met je kan doen. Daarnaast is exposeren in een museum voor de kunstenaar zelf een niet te onderschatten erkenning van zijn of haar werk. In een museum voor moderne kunst wil je zien dat moderne kunst, naast vele andere dingen, ook een weerspiegeling is van de maatschappij in al zijn verschijningsvormen; van rauwe, contrasterende frictie tot de inspirerende spanning van het nieuwe onbekende.

IN HET KUNSTENVELD NIET ALLEEN EEN GEBREK AAN KENNIS OP HET GEBIED VAN HEDENDAAGSE NIET-WESTERSE KUNST, ER IS OOK EEN GEBREK AAN CONSENSUS OVER DE BEOORDELING EN PRESENTATIE VAN DEZE KUNST.

In dit krachtenveld verandert ook de positie van (overheids)fondsen. Ze moeten zich herdefiniëren, op zoek gaan naar hun hernieuwde maatschappelijke relevantie. Daarbij gaat het niet alleen om inzicht in artistieke vernieuwing, maar ook om aansluiting bij demografische ontwikkelingen. Dit is een ingewikkeld, maar noodzakelijk proces,

dat resulteert in politieke, maatschappelijke en culturele confrontaties. Want er is niet alleen sprake van gebrek aan kennis op het gebied van hedendaagse niet-westerse kunst, er is ook geen consensus over hoe die moet worden beoordeeld en gepresenteerd. Wie bepaalt wat goede kunst is? In hoeverre kun je, op kunst die zo sterk geïnternationaliseerd is, een westerse maatstaf toepassen?

Vaak wordt ten onrechte de denkfout gemaakt dat multicultureel kunstbeleid primair gericht zou

// Özkan Gölpinar
Programmamanager 355°
Art Beyond Borders, Fonds
BKVB www.fondsbkvb.nl



Natasja Kensmil Living Ancestors, 2009, olieverf op doek 260 X 140 cm.
 Courtesy Galerie Paul Andriesse.

moeten zijn op allochtone kunstenaars of een allochtoon publiek. Maar de allochtoon, de Ander, bestaat niet meer. Hij is een moderne, Nederlandse kunstenaar geworden; een cultureel diverse wereldburger, een inwoner van de global village. De vraag is hoe wij met die nieuwe realiteit omgaan. In een wereld waarin in toenemende mate de nadruk wordt gelegd op de tegenstellingen en frictie die ontstaan door culturele verschillen, moet juist dat spanningsveld onderzocht worden. Het is een van de uitdagingen die de multiculturele wereld met zich mee heeft gebracht; een realiteit waar iedereen, ongeacht leeftijd of etniciteit mee te maken krijgt. Multicultureel kunstbeleid heeft zo steeds meer te maken met het zoeken naar hoe op een veranderende wereld te reageren. Daarvoor is veel zelfreflectie nodig. Het internationalisme is aan herdefiniëring toe en fondsen zullen zich meer en meer moeten verhouden tot de wereldwijde kunstwereld. De doelstelling is om meer ruimte scheppen voor cultureel divers aanbod dat gericht is op een breder en meer divers publiek. Er is wat dat betreft een achterstand, en die achterstand vraagt om een inhaalslag. Het draait daarbij in eerste instantie niet om gelijkheid of meer ruimte voor minderheden, maar om de erkenning van verschil of anders zijn.

Nog steeds is er veel werk te zien van cultureel diverse kunstenaars dat gaat over gebeurtenissen en gewoonten uit de landen van herkomst; nog steeds is er sprake van kunst, gemaakt door kunstenaars met verschillende niet-westerse achtergronden, die min of meer aansluit op internationaal herkenbare, westers-conceptuele beeldtaal en op de westerse kunstgeschiedenis. Maar er is wel degelijk wat aan het veranderen. Er zijn steeds meer niet-westerse kunstenaars die 'naar binnen kijken': ze maken werk dat internationaal georiënteerd is, maar met cultuurspecifieke elementen; het nieuwe paradigma bestaat uit kunst die het eigene niet opgeeft voor het algemene, maar het universele bereikt vanuit het specifieke; nieuwe kunst waarbij het eigen kunstenaarschap wordt bevraagd in thema's als 'afstand & nabijheid', 'aanwezigheid', 'gereconstrueerde identiteiten', 'rituelen, tradities en spiritualiteit' zoals het werk van de Koreaanse kunstenaar Tiong Ang, de performance art van Jennifer Tee, spraakmakende beelden van Rachid Ben Ali of Avery Preesman en beeldende kunstenaar Remy Jungerman. Deze nieuwe garde, waartoe ook David Bade en Natasja Kensmil behoren, is bij uitstek in staat om zowel de subtiliteiten van de Nederlandse cultuur goed te portretteren als de confrontatie met diezelfde cultuur aan te gaan.

De thema's waar deze kunstenaars zich van bedienen overstijgen vaak de strikt afgebakende grenzen van een nationale context of cultuur. De aanraking met andere culturen in de samenleving, hetzij in Nederland, hetzij in het buitenland, leidt onlosmakelijk tot indringende vragen over perspectieven en *modes of thought*. Daarbij staat inmiddels de hegemonie van de westerse cultuur en de westerse kunstopvattingen ter discussie. Dit gegeven is niet nieuw; eerder werd dit in Nederland reeds blootgelegd in het werk van buitenlandse kunstenaars die een sterke binding met Nederland hebben zoals Shirin Neshat, Marlene Dumas, Marina Abramovic, Meschac Gaba en Fang Lijun. Maar voordat er meerdere paradigma's gelijkwaardig naast elkaar kunnen bestaan moet nog een lange weg bewandeld worden. Nog steeds lopen er veel bi-culturele kunstenaars rond met het gevoel dat hun inspanningen in de Nederlandse maatschappij niet beloond zullen of kunnen worden en dat hun werk niet wordt herkend omdat de commissies die het werk moeten beoordelen te eenzijdig zijn samengesteld. Dat is tegelijkertijd ook de rauwe werkelijkheid; iedere zich emanciperende groep moet door een muur van afwijzing en misverstand heen.

Als kunst en kunstenaars veranderen wordt het extra belangrijk dat recht wordt gedaan aan de nieuwe verscheidenheid. Dat vraagt ook van de sector om over nieuwe vormen van stimulering en subsidiering na te denken, onder andere door meer dan voorheen in te zetten op zichtbaarheid van projecten van deze nieuwe kunst en kunstenaars, want juist uit deze nieuwe identiteit komt artistieke voort die interessant kan zijn voor een internationaal, jong publiek: die van een verweerde generatie die zijn identiteit op allerlei verschillende manieren definieert en op rauwe, realistische wijze de gevoelens van die generatie verwoordt.

Steeds vaker en met steeds meer succes wijzen zowel makers als critici erop dat zich in de (inter-)nationale kunstwereld een nieuwe beeldcultuur en ander idioom aan het ontwikkelen is als gevolg van een samenspel van meer traditionele aspecten, elementen uit de hedendaagse levensstijl, alsook het steeds meer vervagen van grenzen tussen disciplines. Dit alles brengt een hernieuwde discussie met zich mee over het handhaven of loslaten van de institutionele autonomie van de kunsten, alsook over het steeds luider klinkende pleidooi voor een herwaardering van het begrip "engagement" met maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Daarbij zal in dit artistieke "becommentariëren van de samenleving" er meer aan gelegen zijn gevestigde kunst te verbinden met nieuwe uitingsvormen. Maar zo'n vaart zal dat waarschijnlijk niet lopen.

Het blijkt niet zo eenvoudig te zijn om adequaat op veranderingen te reageren. Nieuwe aanvragers doen steeds vaker en met steeds meer succes een beroep op de beperkte middelen die er zijn. Daarbij gaan ze de concurrentie aan met mensen die het systeem en de geldende vocabulaire kennen, wat resulteert in onvermijdelijke, soms zeer persoonlijke confrontaties. Het openstaan voor de enorme diversiteit aan (artistieke) ideeën, gedrag, intenties, waarden en gewoontes waar het hier om gaat is in de praktijk lastiger dan

het lijkt. Juist binnen de kunst wordt diversiteit en het zich onderscheiden enorm gewaardeerd, dit echter in tegenstelling tot de samenleving, die zich in steeds sterkere mate laat kenmerken door uniformiteit, eenheidsdenken en conformisme. Dit laatste vraagt van culturele instellingen en organisaties in des te sterkere mate aandacht voor diversiteit, en dat kan alleen met een actieve opstelling en een open houding. Als men de kritische confrontatie met conventies en aannames binnen de eigen omgeving niet aangaat, zullen alternatieve visies nooit de ruimte krijgen.

De rol van hedendaagse kunst en kunstenaarschap binnen een pluriforme samenleving heeft

in andere Europese landen, zoals Engeland onder invloed van cultuurhistoricus Stuart Hall, inmiddels een prominente plaats gekregen in het kunstdiscours. In Nederland is de kennis over de relatie tussen kunstenaarschap en pluriforme samenleving echter sterk versnipperd. In het verleden hebben onder meer de Gate Foundation, De Phenix Foundation, Netwerk CS en Kosmopolis zich hier vanuit verschillende invalshoeken voor ingezet, maar die zijn inmiddels van het

toneel verdwenen. Juist daarom is het tijd voor initiatieven die niet alleen de meerwaarde van het nieuwe laten zien, maar hierop ook nadrukkelijk aansluiten met reflectie en debat. Het gaat daarbij niet om een dwingende boodschap, maar om het laten zien van overeenkomsten, verschillen en geschillen – én het bieden van inzicht daarin. Want, of we het nou leuk vinden of niet, we moeten allemaal leren leven in een omgeving die zich steeds meer kenmerkt door verscheidenheid. •

VAAK WORDT DE DENKFOUT GEMAAKT DAT MULTICULTUREEL KUNSTBELEID PRIMAIR GERICHT ZOU MOETEN ZIJN OP ALLOCHTONE KUNSTENAARS. MAAR DE ALLOCHTOON, DE ANDER, BESTAAT NIET MEER.

Meer informatie

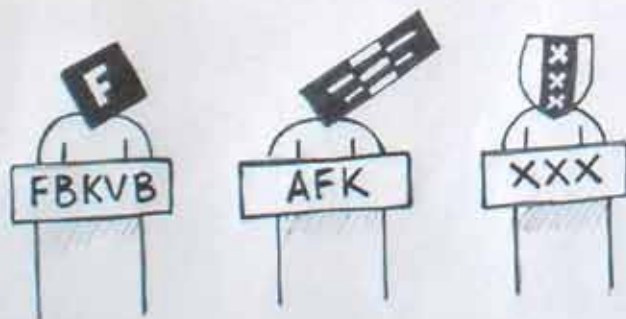
Beleidsplan BKVB 2009-2012, productie en reflectie in tijden van internationalisering

De postkoloniale puzzel, Wouter Welling, Kunstbeeld 31.12.2008

grote kunst
DE EXOTEN QUIZ

Is het juiste antwoord:

- a: erwin de vries
- b: jikke van loon
- c: een bastaard



elbastaards
2011

‘Kunst is groter dan het belang van de kunstenaar.’

De missie van een Marronkunstenaar

In het internationale landschap waarin beeldend kunstenaars opereren roept Marcel Pinas de wereld tot de orde en maant hem de cultuur van zijn ouders en voorouders voor teloorgang te behoeden. Voor deze kunstenaar van Boscreoolse afkomst dient de kunst niet alleen de kunst en de kunstenaar, maar nog veel meer de gemeenschap.

TEKST Carla Tjon BEELD Vlasblom Art & Projects en Artlease collectie

Marcel Pinas: ‘Ingaan op trends en modes, aanhaken op de tijdgeest, of wat boudier geformuleerd: waar kun je tegenwoordig handig op inspelen?’ Op die manier laten de meeste kunstenaars in Nederland zich meeslepen op de deiningen van de culturele markt als ondernemende profiteurs, in de waan dat ze de voelsprietten zijn van de samenleving, een voorhoede in de romantische zin van het woord, zoals nog altijd van kunstenaars verlangd wordt.

Zo gaat de Surinaamse kunstenaar Marcel Pinas, afstammeling van de Marrons, de zogenaamde Boscreolen, niet te werk, en zo wil hij niet te werk gaan.

Kunst moet voor Pinas kritisch blijven, een belangrijk doel dienen, en niet uitgaan van gegeven situaties, om dan tot een zekere productie over te gaan. In de twee jaar die hij in Nederland aan de Rijksacademie doorbracht, had hij zijn doel altijd heel scherp voor ogen: het erfgoed van zijn ouders en voorouders, de Marrons, in ere houden en beschermen. Na de afronding van zijn tweejarige

postacademische opleiding is hij dan ook teruggegaan naar zijn geboortegrond Pelgrimkondre, in het district Marowijne. Weten waar je vandaan komt, zegt Pinas, maakt van mensen bewuste burgers die weten wat hun verantwoordelijkheid voor de samenleving moet zijn. Bewuste burgers kunnen werkelijk iets zinvols doen, ze kunnen iets betekenen voor hun gemeenschap. Bedenk nu dat momenteel de helft van de Marrons in Suriname in de gevangenis terecht komt. Criminaliteit lijkt

de enige uitkomst als de toekomst uitzichtloos schijnt te worden, als er nergens een sprankje hoop te ontwaren is. Het gaat absoluut niet goed met de Marrons, zegt Pinas, die een belangrijke missie heeft: het volk te

redden van zijn ondergang, en wel door middel van kunst en educatie.

Na zijn jarenlange verblijf in het buitenland, zet hij deze missie nu voort in Suriname, met hulp van gastkunstenaars uit het buitenland. Met exposities, culturele activiteiten en educatieve programma’s wil hij de ogen van de Marronjeugd openen, in een bewustwordingsproces gericht op

**MARCEL PINAS:
WETEN WAAR JE VANDAAN
KOMT, MAAKT VAN MENSEN
BEWUSTE BURGERS**

// Carla Tjon

Programmacoördinator bij Kosmopolis Den Haag, zakelijk coördinator bij Eutopia Institute of Ideas en auteur van *2x9 levens, een miniatuurportrettenboek van oudere Chinezen in Nederland*.



zijn verleden. Opnieuw een gevoel van trots ontwikkelen over de unieke en authentieke gemeenschappen waar ze vandaan komen en de smaakproeven van andere mogelijkheden voor de toekomst is, volgens Pinas, broodnodig. De verlokkingen van het stadsleven in Paramaribo zijn groot, maar het tij moet gekeerd worden door de Marronjeugd te laten beseffen dat er ook met hun cultuur in het binnenland en met hun eigen talent geld valt te verdienen, als ze zich daar maar bewust van worden, als ze als burgers kritisch leren kijken en denken, en dat leren uit te buiten.

Er bestaat al sinds jaren een term die Nederland nu opnieuw ontdekt en als label weet te gebruiken om één kunstvorm te onderscheiden van de reguliere kunst: activistische kunst. Voor de activistische kunstenaar is kunst een middel om zich politiek in te zetten. Deze term hoorde Marcel Pinas gedurende zijn verblijf in Nederland in de jaren 2008-2009 regelmatig gebruikt worden in verband met zijn eigen werk. Kunst - in activistische zin - heeft niet alleen het doel om 'mooi' te zijn, en is er dan ook niet louter op gericht een esthetische ervaring of ontzag op te wekken.

De uitwerking van een kunstwerk kan volgens Pinas verschillende dimensies hebben. De buitenlaag is wat de beschouwer als eerste ziet of hoort; daarmee moet de kunstenaar hem weten aan te trekken en te overdonderen. Het zijn de formele zaken – zoals hoe beelden, geluiden, objecten, films, kleuren of vlakken gerangschikt zijn tot een bepaalde sculptuur-, teken-, wand- of verhaalcompositie – waarmee de kunstenaar de kijker in zijn wereld meesleept, waarmee hij hem moet zien te bereiken en te raken. De beeldtaal is het medium dat de kunstenaar gebruikt om te communiceren en te vertellen. Na de eerste confrontatie en ervaring komt de volgende stap voor de beschouwer: je afvragen waarom het kunstwerk er uitziet zoals het zich aan hem opdringt en vertoont. En hier neemt Pinas de beschouwer mee op reis, door de symboliek heen, door de elementen die verwijzen naar de gebruiken en de geschiedenis van de Marroncultuur.

In deze volgende laag ontvouwt zich het verhaal van de binnenlandse oorlogen in Suriname, de strijd om zelfbehoud, de strijd tegen het corrupte regime, de tragiek van een volk dat langzaam ver-

dreven en onder de voet gelopen dreigt te worden als gevolg van de opkomende modernisering van Suriname en de invloed ervan op het binnenland. Om het lijden van de Marrongemeenschap uit te beelden, maakt hij in zijn werk soms gebruik van een directe beeldtaal, zoals in een korte registrerende film van hosselende Marronkinderen langs de kant van een weg, die een plas modderwater over zich heen krijgen van voorbijrijdende auto's. Ze worden nauwelijks opgemerkt door de bestuurders.

Op een minder directe manier gebruikt Pinas vaak symboliek, zoals bijvoorbeeld in een installatie met honderden lepels, die steeds terugkomt in verschillende werken. Opgehangen met honderden andere soortgenoten, staat elke lepel voor één Marron, aangeduid met titels zoals *Un de ete* (we zijn er nog). De twee tentoonstellingen die van Marcel Pinas in Nederland in 2009 een bekende naam maakten, waren *Kibii wi* (bescherm ons) in het Stedelijk Museum Schiedam en *Kibri a Kulturu* (behoed de cultuur) in Gemak Den Haag. Het was een ferme roep om aandacht voor de Marrons in het afsluitende jaar van zijn opleiding aan de Rijksacademie.

In zijn opleidingsjaren was hij in contact gekomen met kunstenaars in Nederland en over de hele wereld. Activistische kunstenaars, de term die Pinas in die twee jaren vaker had gehoord, waren te vinden onder de kunstenaars uit Afrika die tijdelijk in Nederland te gast waren. In die landen zie je volgens Pinas tegenwoordig een proces van bewustwording over de taak van de kunst en van de kunstenaar, een groeiend besef dat kunst meer moet zijn dan alleen het belang van de individuele kunstenaar. Kunst moet iets wezenlijks betekenen en tweeebrengen voor de gemeenschap, iets wat groter is dan de belevingswereld van de kunstenaar zelf. De tijd dat kunstenaars uit niet-westerse landen beeldtaal, beeldmotieven en symbolen uit hun eigen traditie en geschiedenis gebruikten om moderne kunst te maken, om het publiek met exotische en decoratieve motieven te verleiden hun werk te kopen en te verzamelen, is voorbij. Er is een nieuwe generatie kunstenaars die ernaar verlangen iets terug te doen voor het land waar ze vandaan komen. Achter het exotische vernis maken deze kunstenaars hun kritische, politieke boodschap kenbaar.

KUNST MOET IETS WEZENLIJKS BETEKENEN EN TWEEEBRENGEN VOOR DE GEMEENSCHAP, IETS WAT GROTER IS DAN DE BELEVINGSWERELD VAN DE KUNSTENAAR ZELF

Marcel Pinas zag het al gebeuren in Jamaica, waar hij zijn kunstopleiding vervolgde. De Jamaicanen, kunstenaars of niet, verwerven in het buitenland kennis, contacten en expertise en komen terug om hun land verder te helpen ontwikkelen. Dat is nationalistisch te noemen, zegt Pinas, die het geen slechte ontwikkeling vindt. Hij vindt het een grote zonde dat mensen die zich in het buitenland laten opleiden er vervolgens voor kiezen in dat buitenland te blijven vanwege het comfort en de voorzieningen die in hun eigen land ontbreken. Het kan ook anders. Waarom niet de achterstand helpen wegwerken met de kennis die je hebt vergaard?

Voor de Marrons, aldus Pinas, zou het goed zijn om weer tot de kern van hun cultuur terug te keren en hun eigen producten te maken. De Marrons moeten hun unieke samenleving aan de buitenwereld leren verkopen zonder zichzelf geweld aan te doen. Met zijn eigen stichting, Kibii Foundation, organi-

seert Marcel Pinas kleinschalige reizen naar het marowijnegebied, waar buitenstaanders de Mar-rondorpen en hun bewoners kunnen bezoeken, waar ze in een restaurant kunnen genieten van de authentieke Marronkeuken en gebruiksobjecten van ambachtelijk houtsnijwerk kunnen kopen, vervaardigd door de dorpelingen in het binnenland. Zo blijven de Marrons productief en kunnen ze in hun eigen onderhoud voorzien.

We hoeven de troep die van buiten komt niet tot ons te nemen en te accepteren, zegt Pinas. We kunnen onze eigen producten maken en eraan verdienen. Pinas ziet kansen voor economische groei in Suriname via de kunst. De overheid wil hier voorlopig nog niet aan. Sterker nog, zij ziet in de kunst zoals Pinas die toepast eerder een bedreiging. Met zijn educatieve kunstprojecten zet hij de Marronjeugd aan tot kritisch denken, en kritische burgers zijn een probleem voor de status quo. Liever laat de overheid Chinese immigranten toe, die winkels en supermarkten opzetten. Meer dan driekwart van de winkels is in handen van de Chinezen, en vervolgens stroomt al dat verdiende geld terug naar hun land van herkomst, China. Dat moet volgens Pinas slecht zijn voor de Surinaamse economie, maar de overheid ziet dat anders.

Naast alle andere activiteiten voor de *Kibii Foun-*



ation werkt Pinas momenteel aan een overzichtsexpositie in Paramaribo getiteld *Kibii wi Koni* (behoud onze kennis), die vervolgens vertoond zal worden in het Marowijnedistrict. In Europa zal werk van Pinas nog tot 31 juli te zien zijn bij de Verbeke Foundation in het Belgische Kemzeke. Pinas krijgt voor zijn projecten in de binnenlanden van Suriname nog altijd steun van Nederlandse kunstfondsen, waar hij tijdens zijn verblijf in Nederland enkele sleutelfiguren heeft leren kennen. Daarnaast gaat hij door met exposeren in landen als de VS, Frankrijk en Duitsland. In het buitenland blijft Pinas in zijn strijd om het behoud van de Marroncultuur nog altijd van zich laten horen. •

Meer informatie

www.kibiifoundation.org

www.marcelpinas.nl

<http://srananart.wordpress.com/2011/05/04/elsewhere-in-bergen-the-netherlands-kibri-a-kulturu-by-marcel-pinas/>

Aanbevolen

'De onwetendheid heeft nooit kwaad gedaan; de dwaling alleen is noodlottig; men verdwaalt niet omdat men niet weet, maar omdat men denkt te weten,' schreef de Franse filosoof Jean-Jacques Rousseau eens. Kent u nog uw klassiekers? Welke boeken en toneelstukken mogen we anno 2011 niet missen om ons denken scherp te houden?

Aanbevolen door Şaban Ol
Artistiek leider Theater RAST

Soms moet je bepaalde boeken die je geïnspireerd hebben later nog eens lezen, denk ik. Dat overkwam me laatst. Ik zag het boek *Van hot naar her* van de Zwitsers-Franse schrijver, dichter, reiziger (enz.) Blaise Cendrars (1887-1961). Hij raakte mij door zijn authenticiteit en door zijn eenvoudige stijl. In *Van hot naar her* beschrijft hij op een wonderbaarlijke manier zijn ervaringen en gedachtespels tijdens zijn reis naar elf havensteden in de wereld' Ik was nog niet eens geboren toen hij stierf. Toch kreeg ik zin om alle zekerheden te laten varen, mijn koffer te pakken en direct te vertrekken, naar een onbekend land of stad. En afgelopen dinsdag ben ik naar

een concert van Selim Sesler ende band geweest, in Gent, België. Een virtuoze klarinetspeler van wereldformaat. In 2004 had ik met deze geweldige muzikant gewerkt, en ik heb het voorrecht om weer met hem te werken: in mijn komende theaterproductie *Serçe/De Mus*, die eind april 2012 in première gaat in Podium Mozaïek.

Van hot naar her - Cendrars, Blaise B.
Uitgeverij: Voltaire - 2008
ISBN: 9789058480804

Selim Seler
www.myspace.com/selimsesler

Welke invloed heeft een dubbele culturele achtergrond op een carrière in de Nederlandse kunst? Fotograaf Ahmet Polat vertelt hoe hij zijn weg heeft gevonden.

TEKST Pinar Bakirhan BEELD Ahmet Polat



Vechten tegen de hokjesgeest

De reis die zijn vader vroeger van Turkije naar Nederland maakte, met hoop op een goede toekomst, heeft Ahmet Polat in 2004 teruggemaakt, met hoop op meer waardering en succes. 'In Nederland werd ik met mijn half Nederlandse, half Turkse achtergrond in een hokje gestopt. Ik raakte gefrustreerd, want anderen besloten voor mij wat ik wel en niet mocht doen als fotograaf. Het was moeilijk om mijn eigen insteek daaraan toe te voegen. En plaatjes schieten voor een redactie waar heel weinig diversiteit in zat, zorgde ervoor dat ik constant verantwoording moest afleggen over hoe ik dingen zag en hoe zij dingen wilden zien. In Nederland was er geen plek meer voor mij.'

Maar dat hij nu tegenover me zit, betekent dat hij zijn contacten met Nederland niet helemaal heeft verbroken. Hij neemt een slokje van zijn thee, waar een scheutje melk aan toegevoegd is. 'In Turkije kijken ze me aan alsof ik gek ben als ik dit zo drink,' zegt hij lachend. We hebben het nog even over broodjes pindakaas met honing en hagelslag en de 'overheerlijke Turkse keuken.' Wanneer ik hem vraag of hij zich meer Turks dan Nederlands voelt, kijkt hij me niet-begrijpend aan. 'Waarom verplichten mensen me om één kant te kiezen? Dat is voor mij onmogelijk. Ik heb heel duidelijk twee culturen die ik met me meedraag, zowel in mijn privéleven als in mijn werk.'

Toen Ahmet thuis aangaf dat hij fotografie aan de Kunstacademie in Breda wilde studeren, kreeg hij steun van zijn moeder. Zijn vader echter vond het maar een vreemd beroep. 'Pas toen ik aangaf dat ik fotojournalistiek zou doen, ging hij akkoord. Daar kon ik namelijk meerdere kanten mee opgaan.

Zo verkocht ik het aan mijn vader, maar eigenlijk hield ik van het vrije werk van fotografie.'

Zijn vertrek naar Turkije zag Ahmet als zijn plicht: om het 'echte' Turkije te laten zien en zo de clichébeelden uit de wereld te helpen. En het echte Turkije zijn vrouwen die in minuscule bikini's een sigaretje opsteken in zee, meiden met hoofddoekjes die hun vriendjes omhelzen midden op straat en mannen die afbeeldingen van oud-president Atatürk op hun borst laten tatoeëren - om maar enkele van de foto's te beschrijven uit zijn tentoonstelling genaamd Kemal's Dream, die zowel in Nederland als in Turkije te zien was.

Als vrije fotograaf heeft Ahmet Polat heel veel succes geboekt. Het bewijs daarvan heeft hij al in 2006 gekregen, als winnaar van de I.C.P. Infinity Award. Zijn succes dankt hij 'aan mijn culturele bagage en de frustraties waarmee ik ben opgegroeid, die hebben geleid tot mijn ambitie. Maar zolang je niet weet waar je vandaan komt en waar je roots liggen, weet je ook niet waar je naartoe kan gaan.'

www.ahmetpolat.nl

‘Ik laat me de kaas niet van het brood eten’

Heidi Lobato is directeur van het *Africa in the Picture* filmfestival dat in oktober 14 keer plaatsvindt in bioscopen en in de openlucht, op pleinen in migrantenwijken in de Randstad. *Contrast* sprak met haar over de toekomst van het festival.

TEKST Liza Titawano BEELD Jean van Lingen

Al jaren komt ze in Afrika, Burkina Faso kent ze beter dan Slotervaart, als ze daar is, dan ‘lijkt het alsof ik nooit anders heb gedaan’. Als een op Curaçao geboren Surinaamse met Nepalees en West-Afrikaans bloed, heeft Heidi Lobato (50) altijd al veel affiniteit gehad met zowel het Afrikaanse als het Caribische. In de tien jaar dat Lobato als zakelijk dan wel algemeen directeur aan het roer staat van het filmfestival *Africa in the Picture* (AITP), heeft zij al heel wat strijd moeten leveren om het bestaansrecht van het festival. En nog steeds is Lobato niet klaar met het continent en alles daaromheen.

Een filmfestival door Afrikanen over Afrika, niet echt iets waar je in deze tijd veel financiële steun voor kan verwachten.

‘We gaan het zien. Het AITP is een filmfestival over de hele wereld, over de Sub Sahara, maar ook Noord-Afrika én de diaspora. Daar zit alles bij: Latijns Amerika, Suriname, Noord-Amerika, Europa. Veel mensen hebben een eenzijdig beeld van Afrika, dat van oorlog, honger en HIV. Dit beeld is behoorlijk hardnekkig, soms is het hip en soms niet. Dat heeft veel invloed op hoeveel steun je krijgt.

Maar met het type film dat wij draaien en ook met het publiek dat daarop afkomt, laten we zien dat we cultureel heel divers zijn. Van ons publiek is 48 procent niet-Nederlands. Gelukkig blijven er private fondsen die dit belangrijk vinden.’

Eerder dreigde het AITP door subsidieproble-

men te verdwijnen. Hoe zijn jullie die strijd te boven gekomen?

‘In 2008 ging het erom spannen of we weer in het Amsterdams Kunstenplan werden opgenomen. Het is slikken als je zó hard werkt en dan niet wordt gezien. Er was veel aan het veranderen, je wist niet waar je aan toe was. Het festival was in september, en in december kregen we pas te horen of we erbij zaten. Het verlamt een organisatie wanneer het zo lang duurt voordat je weet of je een doorstart kunt maken of niet. Daarom hebben we dat jaar voor het thema *Dream, Change, Inspire* gekozen. (Met op de poster bekende iconen als Jimmy Hendrix, Martin Luther King en Nelson Mandela. red.) Ik vind wel: als je ten onder gaat, doe het dan met grandeur.

Deze periode heeft gemaakt dat we gingen reorganiseren, ik ben nu vooral met freelancers aan het werk. Het volgende Kunstenplan komt er weer aan, maar ik ben mijn strijdlust niet kwijt, ik maak me er wel hard voor. Ik laat me de kaas niet van het brood eten. Punt.’

Deze periode heeft gemaakt dat we gingen reorganiseren, ik ben nu vooral met freelancers aan het werk. Het volgende Kunstenplan komt er weer aan, maar ik ben mijn strijdlust niet kwijt, ik maak me er wel hard voor. Ik laat me de kaas niet van het brood eten. Punt.’

Kijkend naar uw loopbaan, u bent altijd bezig geweest met maatschappelijke issues zoals mensenrechten. Wat is uw persoonlijke motivatie hiervoor?

‘Ik heb iets met de onderdrukking van mensen, dit komt denk ik door mijn familiegeschiedenis. Mijn overgrootvader kwam uit Nepal, in de tijd dat het nog British India was. Op zijn achttiende moest hij het leger in, maar omdat hij niet inge-

// **Liza Titawano**
Freelance journalist en schrijver. Als freelancer schrijft ze voor verschillende kranten en tijdschriften waaronder *de Volkskrant*, *Het Parool*, en *Havana*.



zet wilde worden tegen zijn eigen mensen, sloeg hij op de vlucht. Dienst weigeren was namelijk gelijk aan de kogel. In Suriname was de slavernij net afgeschaft en Nederland zocht daar nog goedkope arbeidskrachten. Zodoende is hij daarheen verscheept onder een andere naam. Ik weet zijn echte naam niet eens.'

Wat is voor u het belang van het aankaarten van maatschappelijke issues?

'Ik vind het belangrijk dat mensen de juiste beeldvorming hebben van de wereld om ons heen. Het valt me op dat we in Nederland zo weinig kennis hebben van hoe iets zit. Mensen weten zo weinig van geschiedenis, van hun eigen geschiedenis, zo weinig van wat er nou werkelijk gebeurt. Het is belangrijk om awareness te hebben. Wees bewust, stel vragen. Stel de juiste vragen, neem niet zomaar alles aan.'

Awareness creëren bij het publiek. Sinds 2005 gaan jullie ook naar buiten met de voorstellingen. Waarom?

'Film is een van de meest toegankelijke media voor grote groepen. Ik wilde daarmee naar wijken die niet zo populair waren. Er zijn in Amsterdam

grote groepen die veel evenementen helemaal niet als die van hen ervaren. Als culturele sector hebben we een slag te winnen door die drempel te verlagen. Ik verwacht heus niet dat iedereen na het AITP in de Stadsschouwburg gaat zitten, dat is misschien net een brug te ver. Maar de generatie die daarna komt, graag wel. Ik vind dat als kunstinstelling toch je plicht.'

In welke wijken zitten jullie zoal?

'De klapper van het begin was het August Allebéplein. Dat kwam altijd alleen maar negatief in het nieuws. Het was wel even aftasten, mensen geloofden niet dat wij daar voor hun buurt waren. Ze gingen bijvoorbeeld niet op de stoelen zitten, maar om het plein heen, tegen een boom staan. Je moest ze echt uitnodigen. Uiteindelijk was het een succes en we komen daar sinds 2005 elk jaar terug. Zo ook op Makassarplein, daar zijn we twee jaar geleden begonnen.

We zien mensen vanaf de pleinen naar het theater komen. Ik zag laatst nog een groepje meisjes, uiteraard te laat, binnen komen rennen bij een voorstelling in Het Ketelhuis. Dat is toch leuk? Tijdens het festival ben ik zelf altijd op de pleinen, ik doe het openingswoord en ik heet mensen welkom. Ik wil de sfeer voelen, proeven. Ik

wil horen wat mensen te zeggen hebben. Laatst waren er moslimmeisjes die vroegen: “Hoe bent u directeur geworden?” Dan denk ik: ja verrek, ik ben ook een donkere vrouw, en zij zien dat dit bereikbaar is.’

Het AITP vertoont films en documentaires van voornamelijk Afrikaanse makelij.

Waarop selecteren jullie?

‘Het moet kwalitatief goed zijn, het verhaal moet boeien. Wij doen uitdrukkelijk niet aan exotisch en cliché, daar kan ik heel slecht tegen. Dus geen eindeloze lege vlakten en rieten rookjes. Ik laat een modern Afrika zien, met wel degelijk ontwikkeling. Bijvoorbeeld een film als *Pumzi*, de eerste volledig Afrikaanse science-fiction. Of *Africa Paradise*, waarin wij vanuit Europa asiel aanvragen

in Afrika omdat Afrika inmiddels een rijker continent is dan Europa.’

Dus geen westerse cineasten in jullie programma?

‘Ik ben geen voorstander van westerse makers. Maar ik wil het ook niet uitsluiten. Soms wonen mensen al heel lang in een bepaald land en maken ze zo’n film echt van binnenuit. Dat vind ik heel belangrijk. Het is een heel ander beeld als je vanuit hier naar een Afrikaans land gaat en er een film over maakt. Dan is het altijd ertegenaan, ik voel dat meteen. Als je een film van binnenuit maakt, dan zitten er vaak veel meer subtiliteiten in. Die vind ik juist interessant.’

Wordt het al tijd om weer iets anders te gaan doen?

‘Ja en nee. Ik ben nog niet klaar met het platform AITP, het moet nog breder gedragen worden. En als ik nu kijk naar het huidige politieke klimaat, dan moet ik zeker nog niet opstappen. We moeten in elk geval nog even ons best doen, nog even knokken om een tegengeluid te laten horen. Dat vind ik wel een verantwoordelijkheid. Het festival is een beetje m’n kindje geworden. Het is nog niet groot genoeg om los te laten, het is nog niet volwassen genoeg. Ik heb nog steeds een enorme strijd lust en enorm veel ideeën ook. Ik kan nog wel vijf festivals verzinnen hier.’ •

Meer info

www.africainthepicture.nl

Heidi Lobato

- 1961: geboren op Curaçao.
- Was in de jaren '80 manager van verschillende bands en medeorganisator van meerdaagse muziek evenementen.
- 1984: Migrantentelevisie (tegenwoordig MTNL), maker en presentator van verschillende programma's over en door migranten.
- Producent van verschillende programma's, waaronder het kinderprogramma *Mijn Eerste Keer*, en het jongerenprogramma *Zapp*.
- 1995-2000: oprichter en directeur van het *Amnesty International Film Festival* (tegenwoordig het *Movies That Matter filmfestival*).
- Betrokken bij verschillende filmfestivals over mensenrechten in Polen, Tsjechië en Israël/Palestina.
- 2001-heden: zakelijk en algemeen directeur *Africa in the Picture* filmfestival.

'FILM IS EEN VAN DE MEEST TOEGANKELIJKE MEDIA VOOR GROTE GROEPEN. IK WILDE DAARMEE NAAR WIJKEN DIE NIET ZO POPULAIR WAREN.'



Verdoemd om exotisch

‘Culturele diversiteit’ wordt weer zo’n etiket dat meer stigmatiseert dan verwelkomt. Een soort synoniem voor ‘allochtoon’.

TEKST Goran Baba Ali

Ergens in de discussie sneuvelt de essentie van het concept ‘diversiteit’. In een diverse samenleving hoort ook een diverse cultuur. Zo eenvoudig moet het zijn. Maar ergens gaat het mis, ergens komt die beoogde, grotendeels gesubsidieerde diversiteit niet optimaal uit de verf. Zeker niet in de hoge kunst en cultuur of in de zogenaamde mainstream media. Ligt het aan de sector zelf of aan de manier waarop de overheid zich met de cultuur bemoeit?

Aan beide, durf ik te zeggen. Het Nederlandse cultuurbeleid is onder meer gericht op twee hoofdcriteria: kwaliteit en verscheidenheid. Als de overheid de cultuur nog wil financieren, wil zij logischerwijze ook controleren hoe de gelden worden verdeeld. Dan komt zij met richtlijnen en verschillende potjes. Wie die gelden probeert te krijgen, moet aan de voorwaarden voldoen. Op de werkvloer word je als allochtoon snel de weg gewezen naar projecten waar het geld uit diversiteitspotjes voor bestemd is. Daar gaat het wat verscheidenheid betreft mis. Daar waar je als niet-westerse migrant tussen twee contradicties de klus kwijt raakt.

Aan de ene kant wil je als kunstenaar, schrijver of journalist als zodanig gezien worden, en niet als migrant, vluchteling of ‘afkomstig uit...’. Aan de andere kant moet je een legitiem verhaal hebben over je anders-zijn. Je moet exotisch genoeg zijn, wil je een plek verwerven in het medialandschap of in de kunstwereld.

Exotisch

En in de kunstsector zelf wordt nog altijd met argwaan gekeken naar kunstenaars uit bepaalde werelddelen. Paul Schnabel zei zo’n tien jaar gele-

den dat wat allochtonen vanuit hun cultuur meebrengen, nauwelijks betekenis heeft buiten hun eigen cultuurkringen. Hoogstens een ander soort muziek, of een andere keuken. De meeste activiteiten die onder de noemer ‘diversiteit’ vallen, zelfs bij migrantenorganisaties, geven hem hierin gelijk. Bij vele culturele evenementen wordt een maaltijd uit het herkomstland geserveerd in een huisstijl die de sfeer van dat land weergeeft, terwijl bij activiteiten die niet onder ‘diversiteit’ vallen gewoon bitterballen en kaasblokjes worden aangeboden.

De Pakistaans-Engelse kunstenaar en kunsthistoricus Rasheed Araeen ziet de manier waarop in de westerse kunstwereld naar niet-westerse culturen wordt gekeken als een discours dat de ont-

wikkeling van niet-westerse kunstenaars belemmert. Als deze kunstenaars succes willen hebben in het dominante westerse modernisme, moeten zij kunstwerken produceren waarin de culturele identiteit van de maker duidelij-

kelijk zichtbaar is. Zij moeten dan, zoals Araeen het beschrijft, altijd hun culturele identiteitskaart bij zich dragen om een plek op de kunstmarkt, in galerieën en in musea te veroveren.¹

Het is doodnormaal als een Spaanse Picasso, een Franse Braque en een Russische Malevitsj in dezelfde stijl werken, of door kunsthistorici in dezelfde categorie worden ingedeeld. Maar een Chinese kunstenaar zal zo’n positie niet krijgen als hij niet Chinese kunst maakt. Het is heel gewoon als een Nederlandse of Duitse kunstenaar nu nog abstract of zelfs kubistisch werk vervaardigt. Hij zet een traditie voort waar hij zelf deel van uitmaakt: die van de westerse kunst. Als zijn werk een persoonlijke eigenaardigheid vertoont, kan

**JE MOET EXOTISCH
GENOEG ZIJN, WIL JE
EEN PLEK VERWERVEN
IN HET MEDIALANDSCHAP
OF IN DE KUNSTWERELD**

// Goran Baba Ali
Hoofdredacteur van
Ex Ponto Magazine

te zijn

hij ook nog doorbreken. Maar als een Iraanse of Marokkaanse kunstenaar in een van de moderne westerse stijlen werkt, wordt zijn werk hoogstens 'mooi' gevonden of 'goed gemaakt'. Een toegevoegde waarde is het niet. Daarvoor moet zijn werk iets extra's hebben, en niet een persoonlijke eigenaardigheid, maar een collectieve: iets wat met zijn herkomst te maken heeft. Het moet 'Chinees' zijn, en het moet bijdragen aan de 'diversiteit'.

En daar ligt dus de kracht van het 'Chinees-zijn'. Een bevattelijk kenmerk. Met een glimlach zou ook naar een Nederlandse kunstenaar worden gekeken die in Chinese stijl werkt.

Kwaliteit

Het is uiteraard een legitieme vraag, waarom de overheid kunst en cultuur moet financieren. Maar even legitiem is de vraag: waarom niet? Tussen Thorbecke, die tegen, en Den Uyl, die voor financieren van de kunsten was, trekken kunstenaars en cultuurvervaardigers zich meestal niets aan van wat de politiek over de betekenis van cultuur denkt. Kunst- en cultuurmaken gaat om het maken zelf en om de wijze van communiceren met een publiek. In dat proces vervult cultuur een maatschappelijke rol, zij het een zeer vage. Zij draagt uiteindelijk iets bij tot de samenleving en de beschaving. En het is logisch dat de overheid, dat wil zeggen de samenleving, haar ook ondersteunt, hoe simplistisch deze gedachte ook lijkt.

Maar wanneer de overheid zich met de kwaliteit van culturele uitingen bemoeit en richtlijnen schetst voor culturele producties, geeft zij ook de ruimte aan het misbruik van de subsidies. Vele subsidieaanvragen baseren zich op de criteria die de subsidiegever stelt. Projecten worden niet op-

gezet omdat er goede ideeën zijn die uit een innerlijke behoefte gerealiseerd moeten worden, wat nog altijd de essentie is van artistieke expressie. In plaats daarvan worden er briljante ideeën bedacht met als doel bepaalde, en het liefst meerdere subsidies te krijgen. En dan verbrokkelt ergens dat briljante idee tijdens de realisatie ervan. Eigenlijk zou je het moeten omkeren: goede ideeën zullen uiteindelijk geld en fondsen vinden om gerealiseerd te worden. Als die fondsen maar geen richtlijnen stellen voor de creatieve kanten van cultuurvervaardiging.

Beleid

Daarbij komt dat de notie kwaliteit zelf een instrument wordt voor uitsluiting. Kwaliteitscriteria zijn gebaseerd op smaak en zijn dus per definitie subjectief. Het bevorderen van diversiteit zou eerder moeten behoren tot het terrein van het emancipatiebeleid. Het moet niet gaan om hoe de cultuuruitingen tot stand komen, maar om kansen geven. Participatie van migranten die kunstenaar en cultuurvervaardiger zijn, is meer een maatschappelijke dan een artistieke kwestie. En een politieke of ideologische kwestie is het al helemaal niet.

Een succesvol cultuurbeleid is er waarschijnlijk een dat zich van de beide waardeoordelen, kwaliteit en verscheidenheid, losmaakt. Het komt voor de overheid dan ook neer op een heel simpele formule: blijf cultuur financieren op basis van haar sublieme waarde, maar controleer de eerlijkheid in het verdelen van de gelden. Cultuur zelf is ten slotte per definitie al divers. •

**BIJ ACTIVITEITEN
DIE NIET ONDER
'DIVERSITEIT' VALLEN
WORDEN GEWOON
BITTERBALLEN EN
KAASBLOKJES
AANGEBODEN**

1 Araeen, R. From Primitivism to Ethnic Arts. In: Third Text, #1, Autumn 1987, pp. 6-33.



Antonio Jose Guzman, Grand Combo, 2009



OP DE COVER EN IN DIT BLAD

The State of L3

The State of L3 is een Pan-Afrikaans kunstenaarscollectief, met haar basis in Amsterdam, Dakar en Recife. Deze drie steden waren onderdeel van de Trans-Atlantische driehoekshandel, ook wel Trans-Atlantische slavenhandel. Het collectief uit zich door middel van kunst en multimedia-uitwisselingen, geïnspireerd door politieke kwesties en hedendaagse opvattingen over de Afrikaanse diaspora. De projecten, video's en het internetarchief zijn onderdeel van het proces om het verband tussen migratie, beeldcultuur en het Afrikaanse erfgoed te onderzoeken.

Het afgelopen jaar exposeerde *The State of L3* o.a. bij Dak'art Biennale 2010 in Dakar (Senegal), in Galerie 23 en Smart Project Space in Amsterdam, het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen en Galleri Image, Aarhus (Denemarken). De laatste expositie in Denemarken, afgelopen voorjaar, resulteerde in een publicatie van het werk van *The State of L3*. In plaats van het uitbrengen van een reguliere tentoonstellingscatalogus, is er door Galleri Image i.s.m. het collectief voor gekozen om dit te combineren met een publicatie van het werk van diverse voorafgaande exposities. In dit nummer van *Contrast* vindt u een selectie hiervan, op de cover, de pagina's 15 en 18 en op deze spread.

"The State of L3" | 152 pagina's | Galleri Image | ISBN 978-87-994168-20
Verkrijgbaar bij de betere boekhandel en te bestellen via www.galleriimage.dk of www.thestateofl3.com.

Modernity and Aesthetics of the New Black Atlantic

In 1914 richtte de Pan-Afrikanist Marcus Garvey (1887-1940) de *Universal Negro Improvement Organization* (U.N.I.A.) op, om daarmee heel Afrika en haar diaspora te verenigen in één grote raciale hiërarchie. De Black Star Line was de stoomvaartmaatschappij die door Garvey en de U.N.I.A. gerund werd van 1919 tot 1922. Het was het middel om wereldwijde handel tussen zwarte gemeenschappen te promoten. In de loop van de jaren '20 en '30 ontwikkelde Garvey een unieke Pan-Afrikaanse filosofie die als doel had om een wereldwijde beweging die gefocust was op Afrika, te inspireren.

In het project *The State of L3* vervult naast het politieke *Panafrikanisme* ook het *Afro-futurisme* een sleutelrol. Denkers en kunstenaars van deze Afrikaanse diaspora-subcultuur zien technologie en sciencefiction als middelen om de *black experience* te onderzoeken en nieuwe strategieën te vinden voor de toekomst.

Kunstenaar en documentairemaker Antonio Jose Guzman, oprichter van het collectief *The State of L3*, heeft een andere, meer hedendaagse manier gevonden om gehoor te geven aan zijn Afrikaanse DNA. Voor *The State of L3* heeft hij op drie continenten gezocht naar kunstenaars, collectieven en (groepen) jongeren met een Afrikaanse achtergrond en deze met elkaar in contact gebracht. L3 staat voor de banden tussen de drie continenten, maar verwijst ook naar de L3 DNA-groep die veel voorkomt bij mensen met Afrikaanse voorouders. Door middel van dit collectieve platform probeert Guzman een 'nieuwe', virtuele en transculturele staat in het leven te roepen, waarmee hij verwijst naar de filosofie van Garvey.

Nadat hij mensen om mee samen te werken gevonden had, werkte Guzman met hen aan presentaties en exposities die een culturele verbondenheid onderzoeken door middel van het in kaart brengen en documenteren van hun gezamenlijke afkomst. Met behulp van deze projecten zoekt *The State of L3* naar een nieuwe gedeelde taal, een visuele taal die resulteert in een eclectische esthetiek, tot uitdrukking gebracht via een breed scala aan media. Eén van de steeds terugkerende beeldende elementen is de boot – verwijzend naar de migrerende staat van een project dat grotendeels gaat over een (collectieve) verbeelding van verbondenheid.

Onderdeel van de tekst die Siri Driessen en Rob Perrée geschreven hebben voor het boek "The State of L3".

Vreemdelling in het land van zijn vader

Journaliste Greta Riemersma en haar man Saïd Finani verlaten Nederland om zich met hun kinderen te vestigen in de Marokkaanse geboorteplaats van Saïd. Eenmaal teruggekeerd naar zijn roots beseft Saïd dat hij zijn familiegeschiedenis nauwelijks kent, en dat hij het land van zijn vader niet voor niets heeft verlaten.

TEKST Patrick Pouw



In haar proloog schrijft ze het luchtigjes op: in 2007 besluiten Greta en Saïd dat ze wat anders willen dan hun voortkabbelende leventje in Groningen. Ze hebben elkaar twaalf jaar eerder leren kennen en hebben drie kinderen. Ze zijn gelukkig, maar het avontuur lonkt. Marokko lijkt ze wel wat. Ze zeggen hun baan op en vertrekken. Greta zal voor de Volkskrant gaan schrijven over haar nieuwe domicilie en haar man hoopt geld te verdienen met de verkoop van tweedehands auto's.

Het klinkt een tikje onbezonnen – en dat was het ook wel, zegt Riemersma nu. 'Ja, achteraf kun je zeggen dat we ons niet heel goed voorbereid hadden toen we vertrokken. Met dat correspondentenschap en die autohandel hadden we maar een heel smalle basis, maar we hadden gehoord dat met die handel goed viel te verdienen. Dat bleek tegen te vallen, zeker toen de markt voor buitenlandse auto's instortte.'

Toch was het vertrek uit Nederland niet volstrekt impulsief, benadrukt Riemersma. 'Ik wilde heel graag uit dat leventje in Nederland breken. Maar ook Saïd wilde echt weg. Bijna dertig jaar eerder was hij uit Marokko weggegaan, maar onder invloed van het nare maatschappelijke en politieke klimaat in Nederland was hij zijn land van oor-

sprong gaan idealiseren. Marokko werd voor hem steeds meer het Heilige Land; hij dacht dat hij er zich als een vis in het water zou voelen. Hij had de bezwaren die hij altijd had tegen zijn land van herkomst langzaamaan afgeschud.'

Maar eenmaal teruggekeerd naar zijn roots is Saïd vooral gechoqueerd: Marokko blijkt allerm minst het Beloofde Land. 'Vanaf het allereerste begin was Saïd in shock over wat hij om zich heen zag: de armoede, de corruptie, de gelatenheid. Daarna kwam een groeiend besef dat hij goede redenen had gehad om zijn vaderland te verlaten; hij was vergeten hoe het daar werkelijk was. In Marokko ontdekte hij pas weer waarom hij was vertrokken.'

*'Pas nou maar op, jij kent dit land niet,'
zeggen Marokkaanse mensen om ons
heen - niet tegen mij, maar tegen Saïd.'*
Greta Riemersma

De vader van Saïd, die zelf ook ooit Marokko achter zich probeerde te laten en een paar jaar in Frankrijk woonde, was op zijn schreden teruggekeerd. Beter in de shit in Marokko dan een

vreemdelling in het buitenland, was zijn adagium. Maar zijn zoon Saïd blijkt beter geïntegreerd te zijn in Nederland dan in vuistdikke rapporten en krantenberichten nogal eens over Marokkaanse immigranten wordt verondersteld: Nederland voelt voor hem meer vertrouwd dan zijn vaderland.

Eenmaal terug in Marokko beseft Saïd ook nog iets anders: hij weet eigenlijk maar bar weinig

// Patrick Pouw

Journalist en auteur van het boek *Salaam! Een jaar onder orthodoxe moslims* (2008 Nieuw Amsterdam)

over zijn familiegeschiedenis en het verleden van zijn vader is al helemaal in nevelen gehuld. Niet vreemd, want diezelfde vader beweerde altijd dat kamelen niet omkijken: geschiedenis is iets van het verleden, geschiedenis is geweest.

Riemersma besluit samen met haar man in die familiegeschiedenis te duiken. Ze krijgt in haar speurtocht volledige medewerking van de familie van Saïd. 'Nee, er was geen enkele argwaan. Zijn familieleden lezen geen Nederlands, maar ze gingen er vanuit dat Saïd wel zou beoordelen wat wel en wat niet zou kunnen. Zijn familie vond het vooral heel erg leuk. Het werd voor iedereen een project, waarbij ze ons zo goed mogelijk probeerden te helpen.'

GRETA RIEMERSMA: 'MAROKKO WERD VOOR SAÏD MEER HET HEILIGE LAND; HIJ DACHT DAT HIJ ER ZICH ALS EEN VIS IN HET WATER ZOU VOELEN.'

Riemersma maakt de lezer deelgenoot van haar speurtocht, waarbij ze openhartig schrijft over de toenemende problemen in haar relatie. Saïd is steeds vaker 's avonds op pad om zaken te doen, waarbij grote hoeveelheden alcohol het smeermiddel vormen bij de onderhandelingen – die vaak toch nergens toe leiden. De drank en de nachtelijke escapades lijken er echter vooral toe te dienen om niet constant het wurgkoord om zijn nek te hoeven voelen; want Saïd beseft steeds beter dat hij in het land van zijn vader niet kan ademen.

Het breekpunt is voor Saïd het slaan van kinderen op school – waarbij zijn eigen kinderen meestal worden ontzien. 'De vriendjes van onze kinderen werden dagelijks geslagen. Je kunt je ogen sluiten voor de gaten in de weg, voor al het vuil op straat. Maar Saïd kon dáár niet van wegglijken.'

Saïd is inmiddels de depressie nabij. Het zijn zijn eigen zussen die hem uiteindelijk na tweeënhalve jaar zover krijgen dat hij vertrekt en met zijn gezin teruggaat naar het land waar hij zich uiteindelijk zoveel meer thuisvoelt. 'Dat kwam echt voort uit liefde. Ze vonden het fantastisch dat we in Marokko kwamen wonen, maar ze zagen ook dat Saïd doodongelukkig was. Zelf had ik nog wel willen blijven, want voor een journaliste is Marokko natuurlijk een fantastisch land.'

De terugkeer in Nederland voelde als thuiskomen, zegt Riemersma. 'We pasten allemaal vrij snel weer naadloos in de Nederlandse samenleving. Nee, we beleefden niet opnieuw een cultuurshock. We missen Marokko en de familie van Saïd natuurlijk wel. Maar uiteindelijk is het voor ons hier allemaal vertrouwd dan daar.' •

Het land van zijn vader
Greta Riemersma
Podium € 19,50



Metropolis TV

Het nieuwe seizoen staat voor de deur! Vanaf 16 juni elke donderdagavond om 21:00 uur is Metropolis op Nederland 3 weer op de buis.
www.metropolistv.nl

De ijzeren vogel

Vanaf 4 juni elke zaterdag op Nederland 2. 'De ijzeren vogel', zo noemden de echtgenotes van de eerste generatie Turkse en Marokkaanse gastarbeiders het vliegtuig dat hen naar Nederland bracht. In de zesdelige NTR-documentaireserie *De ijzeren vogel* krijgen deze vrouwen een gezicht en een stem. Zij vertellen openhartig het unieke verhaal van hun leven.
<http://ijzerenvogel.ntr.nl/>

BEELD Ruud van Gessel



Mijn moskee is top

Elke zaterdagmiddag op Nederland 2. Zie voor tijden uw tv-gids. In *Mijn moskee is top* geven Esmā en Umar een uniek kijkje in de keuken van moskeeën in Nederland. In een serie van zes afleveringen worden twaalf uiteenlopende moskeeën bezocht.
<http://mijnmoskeestop.ntr.nl/>

Het beloofde land

Elke zondagavond op Nederland 2. Zie voor tijden uw tv-gids. Ruim 5 miljoen mensen kwamen na 1945 naar ons land. Wie zijn deze mensen die huis en haard verlieten? Waarom besloten ze te vertrekken en wat vonden ze hier? In de tv-serie *Het beloofde land* praten Abdelkader Benali en Marijn Frank met migranten die ooit huis en haard achterlieten.



Who's hot in the Arts

Acht bestuurlijke toppers uit de wereld van de kunst

Mirjam Shatanawi werkt momenteel in het Tropenmuseum als conservator Midden-Oosten en Noord-Afrika en is tevens verbonden aan de Raad voor Cultuur als secretaris van de commissie Internationaal en Intercultureel. Haar boek *Islam in beeld. Kunst en cultuur van moslims* werd lovend ontvangen. **'Als je anders kijkt, zie je meer.'**

Het werkterrein van **Ricardo Burgzorg** omvat zowel de podiumkunsten, beeldende kunst als film. In de loop der jaren was Ricardo Burgzorg betrokken bij het Prins Claus Fonds, My First Art Collection en het Fonds Podiumkunsten (FPK) in Den Haag.

'So you want to collect contemporary art?'

Nancy Jouwe is sinds de oprichting van Kosmopolis programmadirecteur van Kosmopolis Utrecht. In de voorgaande jaren werkte zij onder andere voor de Universiteit Utrecht, PACE /Stichting Papua Cultureel Erfgoed en het vrouwenfonds Mama Cash.

'Count your blessings everyday.'

Salima Belhaj combineert het fractievoorzitterschap van D66 met een baan als personeelsfunctionaris bij Scapino Ballet Amsterdam.

Naast haar promotieonderzoek naar de invloed van Homerus op de Turkse cultuur is **Günay Uslu** als bestuurder betrokken bij

verschillende instellingen, waaronder My First Art Collection en Rast.

'Kunst moet kriebelen. Mijn drie speerpunten zijn kennis, ontwikkeling en beweging.'

In 2003 kreeg **Ergün Erkoçu** naamsbekendheid met zijn verrassende concept van een poldermoskee. Naast zijn werkzaamheden als architect is hij lid van de Raad voor Cultuur.

'Wij dienen rekening te houden met de pluriculturele realiteit. Dit zal zowel in de cultuur- als in de bouwsector een wezenlijk andere mindset vragen van de verschillende actoren. In brede zin moet het niet gaan om wat iets kost, maar wat het oplevert. Het gaat dan niet alleen over financiële, maar ook over sociale middelen.'

Sinan Efe is gespecialiseerd in Turkse hedendaagse kunst, en dan met name de film en podiumkunsten. Al sinds zijn studentjaren produceert hij exposities, voorstellingen & festivals, schrijft hij verhalen, doet onderzoek en pendelt tussen Istanbul en Amsterdam.

'Liefde is alles.'

Sahand Sahebdivani is niet alleen schrijver, musicus en verhalenverteller, maar is tevens oprichter van de culturele broedplaats Mezzrab/ Art Cage in Amsterdam.

'In de kunst is de beste deugd de ondeugd!'

Het populisme ontleed

Begin dit jaar schreef Bas Heijne in *NRC Handelsblad* een omvangrijk essay getiteld: 'Het populisme keert zich tegen de Verlichting – niet geheel onterecht'. Het artikel, dat op de website van de krant binnen één week meer dan 110.000 keer werd bekeken, vormde de aanzet voor een persoonlijke analyse waarin hij op scherpzinnige wijze het hedendaagse populisme tegen het licht houdt. Volgens Heijne is de populistische onvrede niet door de politiek op te lossen; de politiek kan de onvrede enkel exploiteren – en dat is precies wat nu gebeurt. Op vrijplaatsen als internet wordt anno

2011 vooral gescholden, stelt Heijne, waarbij de woede van de menigte zich vrijwel altijd richt op 'de ander die niet meedoet, de ander die de gemeenschap hautain de rug toekeert, de ander die veel te graag anders wil zijn.' Het brengt de essayist tot de titel van dit boek: *Moeten wij van elkaar houden?*

Moeten wij van elkaar houden?

Bas Heijne

Bezige Bij

€ 15,90

De onzekere toekomst van Egypte

Het zit er dik in dat er de komende maanden grote stapels boeken zullen verschijnen over de Arabische Lente. Van Alexander Weissink, die vanaf 2005 in Caïro werkte als correspondent voor *NRC Handelsblad* en het *Financieele Dagblad*, verschijnt nu alvast een boek waarin hij de opstand in Egypte beschrijft. In negen hoofdstukken reist hij het land af om te laten zien hoe de Egyptenaren omgaan met de problemen die ze onherroepelijk tegenkomen in een land dat geplaagd wordt door religieuze huichelarij, ongebreidelde bevolkingsgroei, armoede, watertekort, radicalisering en sektarisch geweld.

In het slothoofdstuk beschrijft Weissink de dramatische ontknoping van de revolutie op het Tahrirplein, die op 11 februari leidde tot het aftreden van president Hosni Mubarak. Maar hij kijkt ook vooruit. In de epiloog wijst hij op de potentiële gevaren van een vrijer Egypte, waarvan het gevaar van een contrarevolutie volgens hem misschien wel het grootst is. Want het oude regime is afgezet, maar niet verdwenen, en de voormalige machtshebbers zien zichzelf nog steeds graag aan de macht.

Egypte, habibies, helden en huichelaars

Alexander Weissink

Bezige Bij

€ 18,90

Cowboy in Marokko

Hafid Bouazza nam jaren geleden het initiatief tot een Arabische Bibliotheek. Nu is er, met dank aan voormalig medewerker van Contrast Asis Aynan, ook een Berberbibliotheek. In het eerste deel daarvan, dat recent verscheen bij uitgeverij Atheneum – Polak & Van Gennep, legt hij uit waarom het logisch is dat juist in Nederland zo'n bibliotheek van de grond komt: het waren veelal in Nederland geboren en getogen jongeren die met hun zoektocht naar hun roots zorgden voor een heuse Berberrenaissance.

Mohammed Khaïr-Eddine, die wordt beschouwd als het enfant terrible én als de grondlegger van de Berberliteratuur, neemt

met *Leven en legende van Agoun'Chich* het eerste deel van de nieuwe bibliotheek voor zijn rekening. Hij verhaalt over een schrijver die begin jaren tachtig, na twintig jaar ballingschap, terugkeert naar zijn geboortedorp in het Zuiden van Marokko, en daar voor het eerst weer in contact komt met zijn wortels en de legendes van zijn geboortegrond. In de woorden van Aynan: een zinderende literaire western.

Leven en legende van Agoun'Chich

Mohammed Khaïr-Eddine

Atheneum – Polak & Van Gennep

€ 16,95

TENTOONSTELLING**Omer Fast**

De eerste solotentoonstelling in Nederland van de Israelische videokunstenaar Omer Fast. De show omvat drie verschillende complexe installaties die alle nog niet eerder in Nederland zijn vertoond. Het driedelige werk *Nostalgia* (2009) waarmee Fast de Preis der Nationalgalerie für Junge Kunst in Berlijn won, *The Casting* (2007) dat hem de Whitney Museum's Bucksbaum Award in 2008 opleverde en *De Grote Boodschap* (2007), dat hij maakte voor de Contour videobiënnale in Mechelen. T/m 23 juli in het NIMK Amsterdam www.nimk.nl/nl/omer-fast

Far From Fong

Hoe gaan modeontwerpers, illustratoren, kunstenaars en designers om met hun culturele achtergrond? Modeontwerper Fong-Leng werd wereldberoemd met spectaculaire ontwerpen waarin Oosterse technieken en motieven gecombineerd werden tot een volstrekt hippe look voor de Nederlandse beau monde. Nu, veertig jaar later, timmert een nieuwe generatie kunstenaars aan de weg die, in de geest van Fong-Leng, haar culturele roots inzet om een eigentijds beeld van onze samenleving te schetsen.

9 juni t/m 27 augustus 2011, TENT, Rotterdam www.tentrotterdam.nl

**Den Haag onder de Hemel - Hedendaagse Chinese kunst in Den Haag**

Den Haag Sculptuur en Museum Beelden aan Zee presenteren het unieke cultuur-evenement Den Haag onder de Hemel - Hedendaagse beeldhouwkunst uit China. Een verrassende tentoonstelling met monumentale beelden en installaties van Chinese topbeeldhouwers op diverse locaties in Den Haag
6 juni t/m 11 september 2011 www.beeldenaanzee.nl

Shanghai Gesture

De Amsterdamse ontwerper Van Slobbe toont de resultaten van de workshops die hij in het kader van de WorldExpo in Shanghai organiseerde voor Nederlandse en Chinese ontwerpers. Vervolgens liet hij textielstudenten van de Amsterdamse

Rietveld Academie op het werk reageren. Museum Willet-Holthuysen, Amsterdam
8 juli t/m 13 november 2011

Insight Tibet fototentoonstelling

Met werk van onder anderen Angchen, Benchun, Jangbu, Kelsang Tsering en Keltse De Melkweg, Amsterdam
1 juli t/m 28 augustus 2011 www.melkweg.nl

Wereldkunstenaars

De expositie 'Wereldkunstenaars' wordt samengesteld door kunstenaars die banden hebben met het evenement 'Wereldburgers van Amsterdam': Abu Kanu, Gorki Bollar, Senad Ali?, Sabrina Miklavcic, Adelina Reyes, Marie Esther Zamora Vega, Marjan Borsjes en Stella Siu Lie Ang.
8 september t/m 30 oktober 2011, Podium Mozaiek, Amsterdam www.podiummozaiek.nl

Beeldlezen

In de serie 'Beeldlezen' besteedt AIDA Nederland tijdens twee tentoonstellingen en vier avonden aandacht aan het kijken naar interculturele kunst. De politiek heeft culturele diversiteit als mislukt verklaard, terwijl alles om ons heen het tegendeel laat zien. Juist nu groeit de behoefte om deze veelkleurigheid te kunnen duiden, ook in de kunsten. Hoe kun je schilderijen 'lezen'? Wat zien we wanneer we voor een niet-Westers kunstwerk staan? Zijn de onderwerpen en het gebruik van kleuren, materialen en symbolen anders dan we gewend zijn?

3 november t/m 20 november 2011, Podium Mozaiek, Amsterdam www.podiummozaiek.nl

THEATER**C' est du Chinois**

Hoe communiceer je als je elkaars taal niet spreekt? *C' est du Chinois* is een theaterproductie van Edit Kaldor waarin taal en communiceren een heel bijzondere rol spelen. Vijf Chinezen, vastberaden om hun hart uit te storten bij het publiek. Ze spreken alleen Mandarijn, maar zijn ervan overtuigd dat dat een succesvolle uitwisseling met het publiek niet in de weg hoeft te staan.

t/m 22 september 2011 in diverse theaters www.productiehuisrotterdam.nl

MIGHTYSOCIETY8, DE MUSICAL

Backstage comedy mightysociety8 is geselecteerd voor het Nederlands Theaterfestival 2011. Deze veelbesproken anti-musical ging op 22 oktober 2010 in première. Wanhopige musical-producenten, ambitieuze B-acteurs en een blonde pruik zorgen voor een sprankelende en ranzige voorstelling

over het produceren van een gegarandeerde flop. Geïnspireerd op Joop, Geert en *The Producers* van Mel Brooks. Rick Paul van Mulligen is genomineerd voor de Arlecchino, de VSCD prijs voor beste mannelijke bijrol. 6 t/m 10 en 13 t/m 17 september 2011, Amsterdam www.mightysociety.nl

LEZEN**Malcolm X: A Life of Reinvention door Manning Marable**

Bijna een halve eeuw na zijn dood in 1965 blijft Malcolm X tot de verbeelding spreken: voorganger in de strijd van het zwarte radicalisme tegen het witte racisme, die uitgroeide tot een geopolitieke kracht voor de Derde Wereld. Ruim twintig jaar werkte Manning Marable aan deze nieuwe biografie van Malcolm X, die veel stof doet opwaaien.

Rapporten

Nieuwkomers die bij hun gezin in Nederland willen wonen moeten sinds 2006 in het land van herkomst slagen voor het inburgeringsexamen. Als iemand vanwege bijzondere omstandigheden niet aan die eis kan voldoen, kan hij vrijstelling vragen. Uit onderzoek van de Nationale Ombudsman dat blijkt dat een dergelijke uitzondering sinds 2006 slechts één keer is gemaakt. Rapport *Inburgering in het buitenland* www.nationaleombudsman-nieuws.nl/nieuws/2011/uitzondering-op-inburgerings-vereiste-alleen

FESTIVAL**Amsterdam Fringe Festival**

Tien dagen lang staan de (inter)nationale voorlopers uit de rafelranden van de artistieke scene in de schijnwerpers.
1 t/m 11 september 2011 www.amsterdamfringefestival.nl

China op de kaap

Van 1 t/m 3 juli staat het Deliplein in Katendrecht helemaal in het teken van het honderdjarig jubileum van de Chinese migratie naar Nederland. www.chinaopdekaap.nl

LiteSide Festival

Het LiteSide Festival 2011 strijkt van vrijdag 19 t/m zondag 21 augustus weer neer in Cultuurpark Westergasfabriek met een breed aanbod van internationale en multidisciplinaire oriëntaalse en westerse kunstvormen, waaronder theater, dans, bands, beeldende kunst, film, literatuur, debat en clubbing met populaire dj's uit de Amsterdamse clubscene. 19 t/m 21 augustus, Westergasfabriek, Amsterdam www.litesidefestival.nl

Duo Bilitis: *L'Heure Espagnole*

TEKST Marianne Verkade BEELD Merlijn Doomernik

Julidans 2011

Julidans 2011 in Amsterdam toont de enfants terribles en de grote meesters van de hedendaagse dans.
www.julidans.nl

World Cinema Amsterdam

Amsterdam heeft er een filmfestival bij: *World Cinema Amsterdam*. De beste, onafhankelijk geproduceerde films uit Latijns-Amerika, Azië en Afrika zijn nu te zien op één filmfestival. World Cinema Amsterdam vindt plaats van 12 tot en met 22 augustus Rialto, Amsterdam
www.worldcinemaamsterdam.nl

DEBAT / LEZING

Verhalen van Noord

Onder de bomen van de Tolhuistuin. Acht schrijvers geven nieuwe visies op Amsterdam Noord in verhalen bevolkt door volkstuinders, naar Noord trekkende kunstenaars en bouwprojecten waarin het water steeds dichtbij is. Op zondag 3 juli lezen de schrijvers hun verhaal voor onder de bomen van de Tolhuistuin. Met medewerking van Lotje IJzermans en Het Noordse duo Boi Akih. 3 juli in de Tolhuistuin, Amsterdam www.tolhuistuin.nl

Wat weet jij eigenlijk over Nederland?

De hoofdstad van Noord-Holland, dat is toch Amsterdam? Waarom vermoordde Brutus Willem van Oranje? En was W.F. Hermans met zijn 1.89 écht de grootste van De Drie? Doe mee met de Nederquiz. Zo 10 juli in De Balie, Amsterdam
www.debalie.nl

Vierde Bart Tromp-lezing door Jan Bank

De Bart Tromp-lezing werd in 2008 in het leven geroepen door de Stichting Bart Tromp en het Nederlands Gesprek Centrum ter nagedachtenis van deze grote, dwarse denker. 4 november 2011 in De Rode Hoed, Amsterdam
www.rodehoed.nl

MUZIEK

Farewell My Concubine

De film *Farewell My Concubine* van Chen Kaige over een traditioneel operagezelschap maakte veel indruk op het westerse publiek. Nu brengt het leidende Peking Operagezelschap uit Taiwan het verhaal in een bewerking die als metafoor voor de politieke situatie van Taiwan wordt gebruikt. Regisseur Lee Shiao-pin combineert als geen ander de traditionele opera met moderne theaterconcepten. 16 september 2011, Tropentheater, Amsterdam
www.tropentheater.nl

Ingrediënten: twee mooie vrouwen, twee harpen, een stem als een klok, een hoop muzikaliteit en tot slot een flinke hoeveelheid durf. Resultaat: een zeer interessante cd waaraan veel te genieten valt.

Duo Bilitis bestaat uit Eva Tebbe (harp) en Ekatarina Levental (mezzosopraan en harp). Wat hen om te beginnen bijzonder maakt is dat ze in staat zijn mooie muziek uit te kiezen en die vervolgens zo te arrangeren dat hij bij hen past. Dat is knap – en het resultaat is prachtig, zo horen we in bijvoorbeeld het eerste nummer, 'Introduction et Allegro' van Maurice Ravel. De dames spelen het meeslepend, soms ingehouden, dan vol vuur, waardoor ik volkomen werd geboeid. Bij Duo Bilitis' Ravel zijn twee harpen méér dan dat: het is een waterval, het is onweer, het is sensueel, het is koesterend. Het mooiste stuk vind ik echter 'Valses Poeticos for two harps' van Enrique Granados. In deze cyclus van tien korte stukken hoor ik even een speeldoesje, zó klein. De 'Valse Melodioso' is een verrukkelijke compositie. Gelukkig komt hij twee keer voorbij, dus is het een feest van herkenning. Verder zijn er composities van Manuel De Falla en Xavier Montsalvatge te beluisteren. Allemaal Spaans. Heerlijk.



Is er dan de hele zestig minuten helemaal niets aan te merken? Jawel: de zang. De stem is prachtig, maar hij is niet altijd in balans met de instrumenten. Soms is de stem te 'groot', vaak wat té mooi. Met name in 'Siete canciones populares espanolas' van Manuel De Falla mag het van mij eenvoudiger, aardser, wat dichterbij ook. De roep 'Madre' maakt dat ik erop vertrouw dat het wel goed gaat komen – op een volgende cd.

L'Heure Espagnole is een bijzondere cd. Het is de echo van twee zeer muzikale, avontuurlijke vrouwen en het is zeker de moeite waard om de volumeknop flink hoog te draaien.

Duo Bilitis - *L'Heure Espagnole*. Eva Tebbe (harp), Ekatarina Levental (mezzosopraan, harp) (Brillant Classics, 2011)
www.duobilitis.com

Van Genneep

Onconventionele Anatolische kroniek van Duits-Turkse rasverteller



SELIM ÖZDOĞAN (1971) is een van de verrassendste vertegenwoordigers van de Turks-Duitse migrantenliteratuur. In zijn roman *De dochter van de smid* reconstrueert hij het leven van een opgroeiend meisje in het veranderende Anatolië van de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw. Het boek eindigt met het vertrek van de hoofdpersoon naar Duitsland in de jaren zestig. Het tweede deel van haar leven is onderwerp van zijn volgende roman *Heimstrafe*, die dit voorjaar in Duitsland verschijnt.

ISBN 978 90 5515 478 4 | € 19,90
320 PAG. | PAPERBACK



SELIM ÖZDOĞAN
(1971)

woont in Keulen en spreekt zowel Duits als Turks. Hij publiceerde sinds 1995 verschillende romans en verhalenbundels en won diverse prijzen.

'Özdoğan lezen is als verliefd worden'

FATİH AKIN, regisseur van *Gegen die Wand* en *Istanbul*